

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
Ústav dějin křesťanského umění

Filip Špaček

**Jan Lucemburský – nástup a počátky
vlády**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: PhDr. Eva Doležalová, Ph.D.

Praha 2013

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval(a) samostatně a použil(a) jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 18.6. 2013

Filip Špaček

Bibliografická citace

Jan Lucemburský – nástup a počátky vlády [rukopis] : bakalářská práce / Filip Špaček ; vedoucí práce: PhDr. Eva Doležalová, Ph.D.. -- Praha, 2013-- 62 s.

Anotace

Bakalářská práce „Jan Lucemburský – nástup a počátky vlády“ popisuje okolnosti nástupu JL na trůn zemí českých a přibližuje diplomatická jednání vedoucí k jeho zvolení a sňatku s Eliškou Přemyslovnou. Dále se zaměřím na vývoj vztahů Jana Lucemburského k české šlechtě až po jeho faktickou rezignaci na vládnutí českému království a obrat k zahraniční politice. Cílem práce je podat věrný portrét osoby toho kontroverzního panovníka, do kterého byly mnohými vkládány velké naděje, v období od jeho nástupu, až po vzpouru českého městského patriciátu proti němu.

Klíčová slova

Lucemburkové, Jindřich Korutanský, Jindřich z Lipé, České království, Eliška Přemyslovna

Abstract

The bachelor thesis “John of Luxembourg - his way to the throne and the beginning of his reign” describes the circumstances under which John of Luxembourg ascended to the throne of the Czech lands and provides insight into diplomatic negotiations leading to his election and his marriage to Elizabeth of Bohemia. Furthermore, I will focus on the development of the relationships between John and the Bohemian nobility up to his loss of interest in ruling over the Czech lands and his turn to foreign policy. The objective of the work is to provide a faithful personal portrait of the controversial monarch, in whom many put their hopes, in a period from the beginning of his reign to the revolt of the Bohemian burgher patricians against him.

Keywords

House of Luxembourg, Henry of Kärnten, Henry of Leipa, Kingdom of Bohemia, Elisabeth Premyslid

Počet znaků (včetně mezer): 92 288

Poděkování

Chtěl bych tímto poděkovat své vedoucí práce za její vstřícnost a především pak trpělivost.

Obsah

Úvod.....	8
Prameny a literatura.....	9
1. Mocenskopolitická situace	12
1.1 Mocenskopolitická situace v Evropě.....	13
1.2 Původ Lucemburků a Jindřich VII.	15
1.3 Situace v českém království	18
2. Cesta Jana Lucemburského na trůn.....	21
2.1 Diplomatická cesta opatů	21
2.2 Konec Jindřicha Korutanského.....	24
2.3 Počátky vlády a moc šlechty	26
3. Královská moc a vývoj italského tažení.....	30
3.1 Urovnání poměrů v království.....	30
3.2 Italské tažení Jindřicha VII. Lucemburského	32
4. Změna mocenských poměrů v říši	35
4.1 Dědictví po Jindřichu VII. Lucemburském	35
4.2 Volba římského krále a role Jana Lucemburského.....	36
4.3 Nové uskupení říše římské a zisky pro krále Jana.....	39
5. Návrat krále Jana a vzpoura šlechty	41
5.1 Urovnání poměrů na Moravě a nároky šlechty	41
5.2 Vznik opozice a vyhrocení sporu	42
5.3 Urovnání a odjezd Jana	44
6. Neochota královny Elišky ke kompromisu	46
6.1 Růst napětí po odjezdu panovníka.....	46
6.2 Snaha o usmíření a návrat krále.....	47
6.3 Změna vládní koncepce krále Jana.....	49
6.4 Obrat k zahraniční politice a odjezd	52
Závěr	53
Seznam použitých zkratek.....	56
Seznam literatury	58

Úvod

Jako téma své bakalářské práce jsem si zvolil počátky vlády českého krále Jana Lucemburského. Toto období bylo pro mladého panovníka dobou definující nejen jeho vztah ke šlechtě a tudíž i k českému království jako takovému, ale i jeho vztah ke královně Elišce Přemyslovně, jež urputně bránila panovnickou koncepci posledních Přemyslovců.

Důvodem pro zvolení tohoto tématu je můj zájem o dobu, kdy na našem území třímali významní předáci české šlechty často více moci, než samotný panovník a zájem o proces vedoucí k obnovení lesku a slávy českého království po pádu způsobeném vymřením posledních Přemyslovců.

Cílem práce je pak rovněž snaha vyzdvihnout tohoto panovníka ze stínu svého syna Karla IV., který v mnohém vycházel právě ze zázemí, jež jeho otec vybudoval a ukázat Jana Lucemburského nejen jako krále diplomata, kterým se během tohoto období stal, ale především pak jako schopného státníka, který za nepříznivých vnitropolitických i mezinárodních podmínek vyzdvihl a udržel České království jako autonomní státní útvar odolávající mocenským tendencím významných evropských rodů.

Prameny a literatura

Práce bude vycházet především ze Zbraslavské kroniky¹, jež je hlavním historickým pramenem tehdejší doby a to obzvláště pro autentické svědectví jejich autorů. Po první části zbraslavského opata Oty, která se věnuje glorifikaci Václava II., zakladatele Zbraslavského kláštera, převzal psaní této kroniky Petr Žitavský. Ten se přímo účastnil diplomatických cest a jednání, a tak se zasadil o podrobné sepsání významných událostí tehdejší doby, byť jako veliký obdivovatel Elišky Přemyslovny a opat Zbraslavského kláštera často negativně hodnotí kroky krále Jana, které byly později namířeny proti vládní koncepci Elišky Přemyslovny, a které mnohdy ztenčovaly jmění předních klášterů.

Nutnost opatrně přistupovat k Zbraslavské kronice a jejím soudům je patrně viditelná na literární stylizaci postav, především pak na postavě Jindřicha

---

¹ Fiala 1975 — Zdeněk Fiala (ed.) / překlad František Heřmanský: Chronicon Aulae Regiae. Zbraslavská kronika. Praha 1975.

Korutanského, jež byl stylizován jako tyran a rovněž na prvotním ospravedlnování krále Jana a princezny Elišky.²

Staročeská kronika tak řečeného Dalimila je sama o sobě důkazem vzrůstu významu české šlechty a neustálého boje mezi cizinci³ a českým panstvem, který je typický pro formování vlády Jana Lucemburského. Za vlády syna Jan Lucemburského, Karla IV., vyšly mnohé kroniky popisující i počátky vlády svého otce, avšak tito kronikáři⁴ často čerpali právě ze Zbraslavské kroniky a v mé práci jsou tudíž přínosné především v pasážích věnujících se dětství Karla IV., na jejichž tvorbě mohl mít podíl a zájem i samotný panovník.⁵

Jako oporu pro doložení diplomatických zásluh českého krále Jana Lucemburského jsem využil dílu z edice *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae*⁶ z let 1307–1333 jejichž editorem je Josef Chytil. Dále dva díly edice Josefa Emlera *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae*, konkrétně svazky II. (1253–1310)⁷ a III. (1311–1333)⁸, jež zasahují do vlády Jana Lucemburského a rovněž *Fontes rerum Bohemicarum* obsahující kroniky líčící dané období a to především Zbraslavskou kroniku⁹ a kronika Beneše z Weitmile¹⁰.

Především ze Zbraslavské kroniky vychází Josef Šusta, který sepsal dnes již velmi známou monografii věnovanou právě Janu Lucemburskému.¹¹ Kritický pohled na „Krále cizince“ byl však jen jednostranným podáním, neuvažujícím v širším politickém kontextu, jehož se dopustil dříve i František Palacký¹².

O obhajobu politiky Jana Lucemburského se pokusil až Jiří Spěváček¹³, který vyjádřil svůj názor na Šustovo pojetí vlády krále Jana těmito slovy: „Josef Šusta

---

² RAZIM — Jakub RAZIM: Jindřich Korutanský – Rex Tyrannus. Realita a fikce na stránkách Zbraslavské kroniky, in: Drugie polsko-czeskie forum młodych mediewistów. Mediewista wobec źródła – teoria i praktyka, Józef Dobosz – Jakub Kujawiński – Marzena Matla-Kozłowska (edd.), Poznań 2009, s. 163–172.

³ "Němcem" je v díle myšlen jakýkoliv cizinec, nikoliv však jazykově.

⁴ František Pražský, Beneš Krabice z Weitmile, Přibík Pulkava z Radenína.

⁵ BLÁHOVÁ 1987 – Marie BLÁHOVÁ (edd.): Kroniky doby Karla IV. Praha 1987.

⁶ CDM VI — Josef CHYTEL (ed.): *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae* VI. Brno 1854.

⁷ RBM II — Josef EMLER (edd.): *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae* II. Praha 1882

⁸ RBM III — Josef EMLER (ed.): *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae* III. Praha 1890

⁹ FRB IV — Josef EMLER (ed.): *Chronicon Aulae regiae*. (=Fontes rerum Bohemicarum, Tom IV). Praha

¹⁰ FRB IV — Josef EMLER (ed.): *Kronika Beneše z Weitmile* (=Fontes rerum Bohemicarum, Tom IV). Praha 1884

¹¹ ŠUSTA 1939 — Josef ŠUSTA: České dějiny dílu II. část 2, Král cizinec. Praha 1939.

¹² PALACKÝ — František PALACKÝ: Dějiny národu českého. Praha 1893.

¹³ SPĚVÁČEK — Jiří SPĚVÁČEK: Král diplomat (Jan Lucemburský 1296–1346). Praha 1982.

posuzoval tedy krále Jana pouze jako českého krále. Přičemž vědomě rezignoval na lucemburský, dynastický rozměr Janovy politiky a tím i jeho politiky evropské. ...Tímto stanoviskem se autor ovšem záměrně vzdával celostního chápání, a tedy i hodnocení Janovy politiky.“¹⁴

Jiří Spěváček dále tuto populárně koncipovanou knihu kriticky rozvedl a prohloubil v díle vydaném v souvislosti s 700. výročím narození Krále Jana¹⁵. Právě toto rozšířené vydání je vzhledem k zaměření mé práce stěžejní a to především pro obsáhlost a širší záběr věnující se i zahraniční politice, která tvořila značnou část Janovi panování a formující jeho vládní koncepci. Stejný kompilační význam má i čtvrtý svazek Velkých Dějin zemí koruny¹⁶ a pro rychlou orientaci v nestálé době počátků nové dynastie jsem rovněž využil Dějiny českých zemí od Jaroslava Čechury.¹⁷

K doplnění událostí let předešlých a k popisu dědictví po přemyslovské dynastii mi bylo nápomocné dílo Josefa Žemličky Století posledních Přemyslovců¹⁸ a rovněž monografie věnovaná Janu IV. z Dražic¹⁹, která popisuje růst i pád tohoto významného biskupa, který často stál mezi králem a šlechtou.

---

¹⁴ SPĚVÁČEK — Jiří SPĚVÁČEK: J. Král diplomat, Praha 1982. s. 254.

¹⁵ SPĚVÁČEK — Jiří SPĚVÁČEK: Jan Lucemburský a jeho doba 1296–1346. Praha 1994.

¹⁶ BOBKOVÁ / BARTLOVÁ 2003 — Lenka BOBKOVÁ / Milena BARTLOVÁ: Velké dějiny zemí koruny české, svazek IV.b 1310-1402. Praha 2003.

¹⁷ ČECHURA 1999 — Jaroslav ČECHURA: České země v letech 1310-1378, Lucemburkové na českém trůně I. Praha 1999.

¹⁸ ŽEMLIČKA 1986 — Josef ŽEMLIČKA: Století posledních Přemyslovců. Praha 1986.

¹⁹ HLEDÍKOVÁ 1992 — Zdeňka HLEDÍKOVÁ: Biskup Jan IV. z Dražic (1301-1343). Praha 1992.

1. Mocenskopolitická situace

1.1 Mocenskopolitická situace v Evropě

Pro pochopení nástupu Lucemburků na český trůn je zapotřebí nejen přiblížit situaci v českém království, ale také zasadit dění do kontextu Evropy a především pak do kontextu dění okolo římského panovníka s tehdy nevídanými ambicemi, Jindřicha VII., otce Jana Lucemburského. Jak se na trůn dostalo jedno z mnohých říšských hrabat, nemajíc podpory svého silného „panovnického“ rodu?

Klíčem k porozumění je vzestup Francie, která se ve druhé polovině 13. století a na počátku století 14. stala rozhodujícím činitelem v západní Evropě. Za posílením vlivu stál rozvoj zemědělství, především pak zvýšení rozsahu orné půdy a s tím spojený vzrůst ploch církevního a šlechtického velkostatku spolu s vesnicemi. Od rozvoje zemědělství to byl jen krok k zavedení feudální renty, která nahradila nevyhovující odvádění daně formou roboty. Za zmínku stojí, že tento podobný vývoj se odehrál i v Anglii, Itálii a v některých státech na území Německa. Ruku v ruce s ekonomickým vzestupem Francie se projevila i sociální diferenciacce, vedoucí v druhé polovině 13. století až k vzniku stavovsky organizovaného státu.

Rozvoj podmínil vznik úřednického aparátu, který se skládal nejen z panovníka a šlechty, ale vyrostl zde i dobře fungující aparát státních úředníků a rádců, kteří pocházeli povětšinou z bohatých měšťanských rodin. Tito právníci prošli pařížskou universitou založenou již v polovině 12. století a opírali své teoretické znalosti o znalost římského práva, které zůstalo jako dědictví po starořímské Galii. Ta byla základem pro vznik první středověké římské říše datované rokem 800 korunovaci Karla Velikého. Tradice přechodu starořímského císařství do Francie a její aplikace v monarchii, neboli „*Translatio imperii ad Francos*“ měla mimořádný vliv na představu universálního společenství států vedených Francií.

Dvůr francouzského krále se tak stal rodištěm myšlenek, jejichž podstatou nebylo právo církevní, kanonické, ale právo římské, založené na právu přirozeném, nikoliv božském. Druhým pomyslným protipólem tehdejší doby se stal uzavřený dogmatický systém Tomáše Akvinského²⁰, který vytvořil filosoficko-teokratickou

---

²⁰ Tomáš Akvinský (1225–1274) svým dogmaticky uzavřeným systémem dospěl k rozpolcení cesty k poznání, k odtrženosti v chápání objektivní reality a k rozporuplnosti lidské schopnosti dojít k jednotě

soustavu, pomocí pro Evropu znovuobjevených²¹ logických principů antického filosofa Aristotela. Pro světské duchovní feudály a bohatnoucí města se teorie legistů uplatnila a pojátkem pro podpůrné vazby se staly státní instituce, královské úřady a sám panovník se sborem svých rádců.²²

Státoprávní zásady legistů byly také zaměřeny na absolutistické nároky církve na svrchovanou moc ve státě. Její majetek měl být zkonfiskován ve prospěch koruny a konflikty se měly řešit formou arbitráže.²³ Toto směřování mělo významný vliv na papežský stolec a jeho vývoj nejen na počátku 14. století, ale veskrze francouzský vliv i do století následujícího, a to v podobě papežského schizma.²⁴

Na rozdíl od východní Evropy, kde hlavní význam držela stále šlechta, se moc přelévávala ruku v ruce s rozvojem stále více na stranu měst spolupracujících s předními šlechtickými rody. Na významu rovněž vzrostla nárazníková soustátí na pomezí francouzského a německého vlivu a francouzský panovník Filip IV. Sličný využil každé příležitosti k navázání užšího kontaktu s tamními drobnými hrabaty a knížaty, aby tak mohl rozšiřovat svoji sféru vlivu a území francouzského království. Pohled směřoval především směrem na Flandry, kde mezi lety 1297 a 1305 probíhal válečný konflikt právě mezi francouzským královstvím a flanderským hrabstvím, a dále do Svaté říše Římské.

Prestiž a věhlas Svaté říše římské upadal a to vedlo Filipa IV. Sličného k názoru, aby se jeho vlastní kapetovská dynastie stala nástupníkem římských císařů. Již od poloviny 13. století moc římských králů oslabila natolik, že jejich úlohu přijímali v období interregna cizinci, jmenovitě Alfons X. Moudrý a Richard I. Cornwallský. Ani poslední tři panovníci, Habsburk Rudolf I., Adolf Nasavský a opět Habsburk Albrecht I., nevkročili na italskou půdu a bez lesku císařské koruny se soustředili především na situaci v jádru říše, kde posilovali postavení svých rodů. Jejich vliv se vytrácel z francouzských hrabství a vévodství, která našla podporu právě u sílíci Francie. Lucembursko ležící na pomezí se tak pro rozpínavého a ambiciózního francouzského panovníka jevilo jako vhodný odrazový můstek pro další expanzi jeho království.

Filip IV. měl ve svých intencích snahu o dosazení panovníka ze svého rodu na říšský trůn, ale nejprve si potřeboval vytvořit politické zázemí a rozšířit sféru svého

---

poznání. Spatřoval rovněž omezenost lidského rozumu a z toho usuzoval nadřazenost víry rozumovému uvažování.

²¹ částečně prostřednictvím arabských zemí

²² SPĚVÁČEK 1994, 27–31

²³ Pierre Dubois (1255–1321)

²⁴ Papežské schizma (1378–1417)

vlivu nejen na papežský stolec, ale i do řad kurfiřtů. Významným oponentem těchto intencí byl Albrecht I. Habsburský, ale záhy se tato patová situace vyřešila za pomoci Jana Paricidy, který se úkladnou vraždou pomstil svému strýci, jež mu odepřel oprávněné nároky na český trůn po smrti Václava III. Francouzskému panovníkovi se tak otevřela cesta na trůn a to za domnělé podpory papeže Klimenta V. a s úsilím o ovlivnění a zavázání si kurfiřtů, mezi nimiž byl i Balduin Lucemburský, právě jehož rod hrál značnou roli v intencích Filipa IV. Sličného.

1.2 Původ Lucemburků a Jindřich VII.

Lucembursko Limburský rod se po přeslici počítal k velmi starobylým rodům a svůj původ odvozoval od bájně Meluzíny. Počáteční vzestup rodu byl spjat s ranými dějinami říše a hrabětem Siegfriedem 998, který roku 963 dostal od trevírského kláštera sv. Maximina hrad Lucilinburhus²⁵ s okolím, kde pak vyrostlo dnešní město Lucemburk. Rodina časem získala vliv, avšak tato nejstarší lucemburská hraběcí linie roku 1136 vymřela Konrádem II. Léna přešla v odúmrtí císaři Konrádovi a ten je udělil Jindřichovi IV. z Namuru, zvanému Slepý, jež byl po matce vnukem Konráda I.

Jindřich Slepý zdědil nejen hrabství Lucemburk, ale i Laroch a Durbuy, které pak uchránila jeho jediná dcera Ermesinda z Namuru před Theobaldem I. z Baru. Spolu s druhým manželem Walramem III. z Limburku získala markrabství Arlon a nadějí na vévodství Limburské, a tak spolu dali základ vévodství Lucemburskému. Ermesinda za svého panování získala další území a stabilizovala vládu, mimojiné i za pomoci početných lenních přísah držitelů drobnějších statků.

Jindřich V. Veliký či Plavovlasý, syn Emersiny, pokračoval v jejím odkazu rozšiřování a stabilizování svého území. Lucemburské panství přes veškeré snahy tvořilo nestabilní celek a neustálý zápas o území se stal osudným dalšímu hraběti, Jindřichovi VI., který padl v boji o Limbursko. Jindřichovi VII. bylo v té době jen okolo devíti let a Balduinovi byli jen tři, vlády se tak ujala vdova Beatrix z Avesnes, která měla vazby na francouzského krále a to především z důvodu strategicko-mocenského významu Brabantska. To bylo s přilehlými oblastmi vhodným nástupištěm v případném vojenském konfliktu Anglie s Francií. Filip IV., vědom si významu daných území, urovnal konflikt vedoucí až ke smrti Jindřicha VI. a prosadil sňatek jeho syna

---

²⁵ Lutzenburg

s Markétou Brabantskou, což nám mimo jiné dokazuje dispens vydaný Mikulášem IV., Markéta byla totiž Jindřichova sestřenice.²⁶

Jindřich VII. již od roku 1288, po smrti svého otce v bitvě u Worringen, vládl hrabství Lucemburskému a dle pramenů vcelku obratně. Okouzila jej tehdejší Francie a často pobýval na dvoře Filipa IV. Sličného s jehož přičiněním získal nejen ruku Markéty Brabantské, ale rovněž přijal z rukou samotného Filipa IV. Sličného rytířský pás a byl přijat do jeho osobní gardy. Za služby koruně, především pak v podobě ochrany před ambiciózním anglickým králem, dostával od roku 1294 Jindřich VII. rovněž rentu z královské pokladny.

Jindřich VII. Lucemburský neslavil úspěchy jen v politickém životě, ale radovat se mohl i z události z 10. března 1296. Markétě se toho dne narodil syn a spolu s Jindřichem ho pojmenovali Jan, po Brabantském vévodovi, dědovi matky Markéty. Jan pak vyrůstal na francouzském dvoře, což bylo pro budoucího českého panovníka určující a to nejen ve smyslu získání vzdělání, poznání dvorského života a západní kultury, ale i na poli diplomacie, jelikož se sám osobně přímo účastnil konfliktů mezi církví a panovníkem a v této vysoké politice našel zálibu.²⁷

Francouzský dvůr tehdy vábil urozené sousedy a roku 1305 po ovládnutí papežského stolce veskrze dosazeného Klimenta V., na jehož dosazení se podílel i samotný Jindřich VII., vliv francouzského dvoru ještě vzrostl. Roku 1308 se kurie přestěhovala z upadajícího Říma do Avignonu, začíná tak tehdy Avignonské zajetí, trvající až do roku 1378, kdy se situace dále zkomplikovala papežským schizmatem.

Francie nyní lákala nejen bohatstvím a vznešenou rytířskou kulturou, ale i možností mnohých úspěchů. Důkazem je skutečnost, že stejného roku kdy proběhla korunovace Jindřicha VII. byl na arcibiskupství Trevírské dosazen tehdy pouze dvacetiletý jáhen Balduin Lucemburský, což samozřejmě rovněž usnadnilo Jindřichovo zvolení.²⁸

Filip IV. navrhl jako kandidáta na říšský trůn Karla z Valois, který se nejevil jako silný panovník, ale měl skrze francouzského krále oporu především u duchovních kurfiřtů a u papeže Klimenta V.. Za pomoci francouzského trůnu dosáhli postů arcibiskupů Petr z Aspeltu, který usedl na mohučský stolec, Jindřich z Virneburgu,

---

²⁶ BOBKOVÁ 2003, 17–21 ČECHURA 1999, 22–24.

²⁷ ČECHURA 1999, 25–26.

²⁸ ČECHURA 1999, 27.

který obsadil Kolín a již zmiňovaný Balduin Lucemburský, který se dostal na arcibiskupství Trevírské.

Přes silnou podporu duchovních kurfiřtů se však kandidát navrhnutý Filipem IV. Sličným k císařské koruně nedostal. Filip přecenil věrnost Klimenta V., který nebyl ochotný vzdát se své moci, která by v případě volby Karla z Valois výrazně ochabla. Jeho podpora se vytratila a s ní i hlasy kurfiřtů věrných papežovi, především pak Jindřicha II. z Virneburgu, který i v budoucích událostech čerpal z věrnosti k papežskému stolci. Bylo nutné najít nového vhodného kandidáta, který by stál v opozici k habsburským nárokům a tak se jím zřejmě z popudu bratra Balduina Lucemburského a mohučského arcibiskupa Petra z Aspeltu stal sám Jindřich VII.

Volba Jindřicha VII. byla pro francouzského panovníka Filipa IV. Sličného přijatelná a vzhledem ke vztahu koruny k lucemburskému rodu lze předpokládat, že se s volbou do jisté míry sám francouzský král počítal, jako s vhodným kompromisem k volbě kandidáta ze svého vlastního rodu Kapetovců.

Na říšský trůn se tak dostalo drobné hrabě, vděčící za svůj vzestup právě francouzskému králi a těšící se jeho přízně. Filip IV. mohl předpokládat, že Jindřich VII. bude jednat v jeho zájmu, avšak cíle Lucemburka byly mnohem vyšší, což se ukázalo již brzy po jeho zvolení. Zanedlouho po jednohlasném volebním aktu se objevila nejistota a zvědavý zájem o nově zvoleného panovníka, který pocházel ze skromného postavení a který uspěl navzdory tendencím velkých rodů, ať už Habsburků, nebo Kapetovců. Volby se neúčastnil pouze český král.²⁹

Říše, které se stal králem, se od pádu Štaufů zdála jen mlhavým obrazem slávy někdejšího impéria a poslední z králů říšských obraceli svou pozornost na oblasti německé, nedbajíce románských částí impéria. Císařský titul se stal prostředkem množení územní rodové moci, získávání léna, ať už zemí českých nebo rakouských. Právě v kontrastu k tomuto postoji byl přístup Jindřicha VII., který se nechtěl či nenechal zlákat územním pletichařením a odmítl být „roy d'Allegmane“, ale naopak aspiroval na to stát se pravým císařem a to skrze korunovaci v Římě, aby tak mohl tehdy rozdrobené a soupeřící Itálii navrátit mír a vést křesťanstvo k znovudobytí Svaté země.

Tyto tendence nevyrostaly pouze z myšlky ušlechtilého snílka, za kterého ho mnozí, především pak mimo francouzský dvůr, mohli považovat, ale především

---

²⁹ BOBKOVÁ 2003, 22 ČECHURA 1999, 28-30 .

z francouzského souvěkého ovzduší a tendence sjednotit křesťanský svět pod jednoho krále a to právě francouzského. Bylo to uvědomění si síly a ceny hesel jako politické zbraně, která se již osvědčila v boji a následném sesazení Bonifáce VIII, předchůdce již zmiňovaného Klimenta V., jak naznačil Josef Šusta „*Koruna římská se jim proto nejevila tak jako souvěkým Němcům pouhým svazkem určitých práv a statků, nýbrž spíše ideou obecnou, jejíž pomyslná síla mohla v silné ruce znova rozkvést.*“³⁰

Císařský trůn se tak stal více nežli mocenským prostředkem k získávání rodových území, ale podstavou k obecné ideji a znovunastolení lesku bývalé moci říše. Především pak zisku území ve středozemí a k následování křížových výprav. Do jaké míry to byla jen iluze se Jindřich sám později přesvědčil.

Svéráznost nového panovníka mnohé překvapila, avšak cíle samy o sobě, byť sebevíc vznešené, nemohly drobného hraběte odvrátit od nebezpečí. Na jedné straně stáli Kapetovci, jejichž rozpínavých dynastických tendencí si byl Jindřich VII. velmi dobře vědom. Přeci jen strávil na francouzském dvoře velkou část svého života a sám se podílel na růstu a významu francouzského království. Na druhé straně stálo prostředí německé, kde bez veliké rodové moci mohl i císař narazit na odpor. Příkladem budiž Adolf Nasavský, který byl sesazen a následně padl 2. července 1298 v bitvě u Göllheimu. České království by se mohlo stát značnou oporou Jindřicha VII., avšak události po smrti Václava III., posledního Přemyslovce na českém trůnu, nasvědčovaly značné nestálosti vnitropolitické situace.

1.3 Situace v českém království

Po smrt Václava II. se ukázala neudržitelnost českého království jako celku. Chebsko a Míšeňsko ztratily český vliv a i přes domluvu s Habsburky zde stále byla otázka vlády nad Polskem a Uhry. Udržení Uher by bylo finančně příliš náročné a tak se Václav III. vzdal nároku a převedl svá práva k uherskému trůnu na bavorského vévodu Otu. Spojenectví s Wittlesbachi proti Habsburkům je doménou celého počátku 14. století, jak ukážou další události.

Nyní se snaha mladého panovníka mohla soustředit na Polsko, jmenovitě pak hejtmany a vojenskou sílu ve Velkopolsku, Malopolsku, Kujavsku a jinde. Nadšení z Přemyslovců na polském trůně však brzy opadlo a finančně vyčerpávající spor o Uhry dopadl i na Polsko. Proti hejtmanům a zástupcům českého krále se zvedl odpor v čele s

---

³⁰ ŠUSTA 1926, 50.

Vladislavem Lokýtkem podpořeným uherskými spojenci a rovněž Piastovci. Smrtí Václava II. se tak urychlil rozkladný proces a Václavu III. nezbývalo, než mocensky zajistit svou autoritu. Na jaře roku 1306 tak vyhlásil zemskou hotovost, ale brzy narazil na neochotu šlechty spolupodílet se na nákladech spojených s tažením.

Václav III. si začal uvědomovat, že jeho pochybní přátelé mu v nesnázích nepomohou a radu tak hledal u opatů cisterciáckých řádů a bohatých měšťanů. Zdali by opravdu mladý panovník zmoudřel a dosáhl úspěchů svého otce se nedozvíme, jelikož byl 4. srpna 1306 zákeřně zavražděn v Olomouci. Dodnes není jisté, kdo tento ohavný čin vykonal a kdo za ním stál. Vinu připisovali doboví kronikáři často české šlechtě, ale i zahraniční nepřátelé měli mnoho důvodů zbavit se českého panovníka.

Království po ohlášení smrti Václava III. upadlo do chaosu. Přemyslovský rod vymřel po meči a naděje se nyní vkládaly na dcery Václava II. Nejstarší z nich byla Anna, provdaná za Jindřicha Korutanského, dále zde figurovala čtrnáctiletá Eliška a Markéta s Anežkou. Nelze však zapomenout na vdovu po Václavu II., Elišku Rejčku. Jindřich Korutanský se tak, jako správce země jmenovaný Václavem III., stal silným kandidátem. *„Není totiž vyloučeno, že když se rozhodovalo o nástupci posledního přemyslovského krále, působila na domácí veřejné mínění účast Jindřicha Korutanského v bitvě u Göllheimu roku 1298, ve které po boku Albrechta Habsburského vedl první útok proti římskému králi Adolfovi Nassavskému.“*³¹

Česká šlechta ho počátkem září 1306 korunovala, ale i přes to Albrecht Habsburský prohlásil Čechy a Moravu za odumřelé léno a začal prosazovat svého syna Rudolfa.

Jindřich Korutanský prchl ze země před postupujícím habsburským vojskem a tak se po krátké Korutanské vládě stal panovníkem v polovině října 1306 Rudolf, avšak i jeho vláda neměla dlouhého trvání, jelikož na počátku července 1307 náhle zemřel. Silný vojenský nátlak Albrechta Habsburského znechutil mnohou českou šlechtu, a tak se s její podporou v polovině srpna 1307 vrátil na Pražský hrad vévoda Jindřich. České země se tak staly bojištěm mezi Korutancem a Habsburky a tato patová situace trvala až do smrti Albrechta 1. května roku 1308, kdy byl tento ambiciózní panovník zavražděn Janem Parricidou. V Evropě se rozpoutal boj o říšskou korunu, který jej již zmíněn výše, ale i přes ztrátu opozice v podobě Habsburků se Jindřichu Korutanskému nepodařilo uhájit si své postavení.

---

³¹ RAZIM 2011

Jindřich byl nucen rozdávat královské statky šlechtě, která držela opravdovou moc v království a sám hledal podporu u německých žoldnéřů, především pak z wettinské Míšeň. Pro získání potřebných prostředků na udržení posádek začal kořistit z bohatých klášterních statků, především pak cisterciáckých a tak urychlil svůj pád.

2.Cesta Jana Lucemburského na trůn

2.1 Diplomatická cesta opatů

Pozornost nově zvoleného krále římského Jindřicha VII. Lucemburského se zprvu neobracela na království české a od jeho korunovace trvalo více než rok, než bylo náležitě rozhodnuto, kdo bude v Čechách panovat. Toto prodlení však dávalo výhodu Jindřichu Korutanskému, aby situaci v Čechách upevnil a přichystal odpor proti případným nárokům na léno, čehož však pro nedostatek prostředků nebyl schopen.

Jindřich VII. Lucemburský se mezitím snažil připravit půdu pro italské tažení, a tak se rozhodl nejprve odrazit mocenské ambice Habsburků a zajistit si jejich podporu. Za tímto účelem neváhal učinit mnohé ústupky a 18. září 1309 se poprvé vyjádřil k řešení české otázky dokumentem potvrzujícím slib daru třiceti tisíc hřiven stříbra rakouským vévodům a vyjadřujícím, že moc v českém státě má připadnout "jeho vlastní osobě nebo někomu jinému". Tento dokument rovněž obsahuje zastavení Moravy Habsburkům za padesát tisíc hřiven stříbra, což svědčí o neschopnosti Jindřicha Korutanského zasahovat do dění v království.³²

Politika Korutance stála na vydržování cizích oddílů, které byly finančně náročné a plenily okolní statky. Mezi těmi kdo trpěli byly právě cisterciácké kláštery, a tak se opati dvou z nich, Heidenreich ze Sedlce a Konrád ze Zbraslavi, vypravili na diplomatickou cestu s cílem nalézt nového panovníka z rodu Lucemburků, aby tak urychlili rozhodnutí Jindřicha VII. Lucemburského. Oba opati měli možnost přímého kontaktu s mateřským klášteřem v Cîteaux, kde se dostávali do kontaktu s vicekancléřem Jindřicha VII., opatem kláštera Villers-Bettnauch, Jindřichem a rovněž pravděpodobně s mohučským arcibiskupem Petrem z Aspeltu.

Šlechta byla téměř jednotně proti vystupování Jindřicha Korutanského, ale byla stále rozštěpena na tu část, která podporovala Habsburky a na část protihabsburskou. S podporou protihabsburské části a se svolením princezny Elišky se opat Konrád vypravil do říše a za doprovodu Petra z Aspeltu se dostavil do města Heilbronn, kde se zdržoval římský král Jindřich VII. Jejich audience u krále proběhla 14. srpna 1309 a výsledkem

---

³² MGH LL IV/1, 278–280 č. 319.

jednání byla dohoda, že na český trůn dosedne zatím nespecifikovaný příslušník Lucemburského rodu.

Situace v Českém království se nadále zhoršila poté, co se Jindřich Korutanský dozvěděl o čilém diplomatickém jednání zaměřeném proti jeho postavení a vojenská posila z Korutan v čele s Jindřichem z Aufensteina obsadila Pražský hrad a Kutnou Horu jako přední strategická místa. Jindřich Korutanský dokonce zajal poselstvo římského krále, jehož členem byl i sám Petr z Aspeltu a tím ujistil římského krále, že je nutné jednat rychle.

V Čechách se konflikt stupňoval a princezna Eliška musela být 28. května 1310 odvezena potají a v přestrojení do Nymburka, který byl nyní táborem protikorutanské opozice. *„Rychle se oblékla do pláště chudačky, vzavši s sebou jen dvě dívky, Cecílii a Anežku, zahaleno jako jedna stařena šlo pěšky hodně rychle kráčejić kvetoucí mládí panny až na Vyšehrad a tam v naléhavé nutnosti vsedla na koně mimochodníka něžná dívka a dostala se s Janem z Vartenberka a jeho rytíři a slušnou družinou s unaveným tělem do Nymburka nad Labem.“*³³ Po získání podpory u šlechty se situace začala pomalu obracet. Jindřich z Lipé provedl úspěšný útok na jediný most přes Vltavu a následně opozice ovládla celou Prahu a Jindřich z Aufensteina byl zajat. Kutná Hora byla následně dobyta Janem z Vartenberka.

Měsíc po útěku 29. června byla Eliška ve slavnostním průvodu přivedena do Prahy na zemský sněm.³⁴ V průběhu zasedání sněmu přišla překvapující zvěst z Norimberku, že Jindřich VII. Lucemburský rozhodl o kandidatuře svého bratra Walerana na český trůn. Šlechta se s tímto rozhodnutím nemínila smířit a tak se rozhodla o vypravení poselstva, které mělo za úkol požádat o jediného syna Jana. *„Tento mladík se snadno naučí mravům naší země, bude vyrůstat s našimi syny, a proto je bude více milovat a sám si získá, jako by byl narozen v království, větší lásku u všech obyvatel.“*³⁵

Lze předpokládat, že třicetiletý Waleran by byl pro šlechtu až příliš rozhodným a rázným panovníkem, který by jí znemožnil svobodně jednat a rozhodovat o svém

---

³³ FRB IV, 130. Zbraslavská kronika 1976, 176 *„Credidit fidelitati sui militis virginalis sinceritas, pallio cito amicitur pauperis, assumptis tantum secum duabus puellis Cecilia et Agnete usque in Wischengradum more velata unius vetule florens iuventus virginis peditat cicius iter carpens, ubi equo ambulanti urgente necessitate insidens cum Johanne de Wartenberk cumque suis militibus et familia decenti in Nowenburgam super Albeam lassato pervenit corpore teneritudo puellaris.“*

³⁴ FRB IV, 133. Zbraslavská kronika 1976, 179.

³⁵ FRB IV, 134. Zbraslavská kronika 1976, 180 *„Adolescens iste faciliter mores terre nostre discet, cum filiis nostris crescet, ipsosque ex hoc semper plus diliget, et ipse, quasi in regno natus sit, ab universis indigenis dileccior fiet.“*

majetku a o řízení státu. Poselstvo se tak vydalo na cestu již 1. července 1310 a dvanáctého dne pochodu dorazili do Frankfurtu za římským králem Jindřichem VII. Na jednání byl Jindřich Korutanský zbaven trůnu a prohlášen za psance, avšak po slovech krále:

„Oné dívce, kterou prohlašuji za znamenitou a doporučení hodnou hodnověrná svědectví počestných mužů, jak jsme řekli jindy a dříve, tak pravíme dosud, že jí přejeme, aby směla seděti jako královna na trůně otců svých. "Bratra pak svého Valrama, muže, jak víte udatného, dáme oné dívce za manželského druha..."³⁶ se delegace dostala do sporu. Česká reprezentace byla neústupná a tak byl Jindřich VII. nucen s volbou Jana souhlasit.

Jindřich si alespoň dohodnuté závazky zajistil rukojemstvím několika českých šlechticů a patricijů a jmenováním Petra z Aspeltu Janovým politickým rádcem a poručíkem. Rovněž vyjádřil žádost, aby před sňatkem mohl vidět na vlastní oči princeznu Elišku a to ve stanovené lhůtě do 1. září 1310. *„...budiž to daleko vzdáleno ode mne, abych neviděl z očí v oči svou dceru a nezulíbal ji dříve než bych vytáhl do Galie...Jděte, přiveďte ji raději ke mně, abych mohl radostněji žíti.“³⁷*

Delegace 28. července vyrazila do Prahy, a již na zpáteční cestě je zastihla zpráva, že se Jindřich Korutanský 18. července opět zmocnil Kutné Hory a města Kolín. Po návratu poslů do Prahy spěšně obstarali dívce slavnostní výbavu. Biskup Jan IV. z Dražic jí věnoval krásného bílého mimochodníka a dvojici stříbrných pohárů zdobených zlatem a tak byla princezna Eliška 14. srpna 1310 vypravena z Prahy. Bylo nač spěchat, jelikož už na začátku září oblehl Jindřich Korutanský Prahu a 14. září ji úspěšně dobyl s pomocí velitele Fridricha Pokousaného.

K princezně Elišce se po cestě připojili oba opati Konrád a Heidenreich a na posledním úseku cesty i králův bratr Waleram, který pak Elišku provázel až do cíle její cesty. Dne 25. srpna byla Eliška představena římskému králi v johanitském klášteře Heinbachu u Špýru oděna v nádherném, zlatem vyšívaném rouchu. Římský král měl všechny důvody obávat se o svého prvorozeného syna a to vzhledem k událostem, které v minulosti potkaly české panovníky. Sám Petr Žitavský zaznamenal názory, které

---

³⁶ FRB IV, 138 Zbraslavská kronika 1976, 184 *„Puele illi, quam insignem et commendabilem reddunt honestorum virorum credibilia testimonia, sicut locuti sumus alias et antea, sic adhuc dicimus, quia sibi favemus, ut in solio patrum suorum sedere debeat ut regina. Fratrem autem nostrum Walramum, virum, ut scitis, strenuum, dabimus puelle illi in maritale consortium...“*

³⁷ FRB IV, 140 Zbraslavská kronika 1976, 185. *„...absit hoc longe a me, ut non videam oculo ad oculum meam filiam at deosculer eam prius, quam proficiscar in Galliam... Ite, adducite eam potius ad me, ut possim lecius vivere.“*

kolovaly v okolí panovníka slovy „*Tento český národ zabije vlastní krále, nezná věrnosti.*“³⁸ Zkušeni rádci však římského krále Jindřicha nakonec přesvědčili.

Král dal následně svolat římský sněm a "jménem i vůlí Svaté říše římské" udělil České království svému synu Janovi a zároveň aby to bylo "právo bezpečnější", vezme si Jan za manželku dědičku české země, princeznu Elišku. Tento kompromis respektoval jak právo říše, tak výsady českého státu v oblasti dědičných nároků na český trůn. Náročná jednání byla ukončena 31. srpna a 1. září ve špýrském dómu slavnou svatbou. České země však byly stále pod vojenskou nadvládou Jindřicha Korutanského a trůn bylo nutné zajistit rovněž mocensky.

2.2 Konec Jindřicha Korutanského

V českém státě byla vůdčí silou šlechta a to i přes to, že v čele státu stál formálně stále Jindřich Korutanský. Jeho vláda však byla vratká a stála na Míšeňských a Korutanských oddílech, které na jeho rozkaz vtrhly do Čech k jeho podpoře. Jindřich VII. si byl vědom nutnosti podpořit šlechtu, která stála na straně nově zvoleného krále, jeho syna, a dal tak rozkaz k shromáždění trojího vojska³⁹

Jednoho z nich mělo sloužit právě k zlomení moci korutanských a míšeňských oddílů. Vojsko se mělo shromáždit k 24. září 1310 v Norimberku, což svědčí o snaze co nejvíce urychlit pád Korutance. Jan Lucemburský před odjezdem získal významnou hodnost zástupce římského krále v říši, jako podporu při Jindřichově absenci během tažení. Tato zástupná moc byla však de facto směřována na Janova hlavního poradce, mohučského arcibiskupa Petra z Aspeltu⁴⁰ a rovněž sloužila k zvýšení prestiže mladého českého krále v jeho okolí. Společně s "Sacri imperii citra montes vicarius generalis" a rovněž s titulem polského krále zděděného skrze Elišku Přemyslovnu měl Jan ještě hodnost lucemburského hraběte.⁴¹

Rýnský falckrabě a bavorský vévoda Rudolf neměl příliš chuti se utkat se svým blízkým příbuzným a tak se vojenské sbory scházely pomaleji, než se původně předpokládalo. Situace se zkomplikovala ve chvíli, když k vojsku krále Jana dolehly zprávy o obsazení Prahy míšeňskými oddíly 14. září 1310.⁴² Po cestě z Norimberku cestě

³⁸ FRB IV, 147 Zbraslavská kronika 1976, 192 „*Populus iste Bohemicus proprios reges occidit, fidem nescit.*“

³⁹ FRB IV, 153 Zbraslavská kronika 1976, 204.

⁴⁰ MGH LL IV/1, 390 č. 445.

⁴¹ BOBKOVÁ 2003, 23 SPĚVÁČEK 1994, 139.

⁴² FRB IV, 156 Zbraslavská kronika 1976, 208.

na Cheb se přibližně tři tisícovkám zbrojnošů připojili ozbrojené oddíly českých šlechticů a posílili tak jejich řady. Cesta trvala téměř celý měsíc a teprve 1. listopadu roku 1310 překročilo vojsko řeku Ohři u Radešovska a pokračovalo v pochodu přes Budyni, kde se k němu přidal pražský biskup Jan IV. Z Dražic se svými ozbrojenci.

Pozornost se obrátila od obsazené Prahy na strategický významnou Kutnou Horu, avšak Jindřich z Aufensteina, velitel místní posádky, útokům odolal. Král Jan poté vydal rozkaz k útoku na Kolín, ale i přes tajné zprávy ze strany měšťanů, nebyl nakonec Jan do města vpuštěn a brány zůstaly zavřené. Po šestidenním marném obléhání nezbyvalo než vyrazit na obsazenou Prahu. Zde vydal král Jan rozkaz k útoku veškerými silami, který se uskutečnil 28. Listopadu 1310. Město bylo dobře chráněno pevnými hradbami, věžemi, hlubokými příkopy a i přes podporu pražských měšťanů nespokojených s vládou Jindřicha Korutanského se Prahu dobýt nepovedlo. Krutý mráz a úbytek zásob situaci nezlehčoval a mnozí navrhovali ústup. Proti těmto tendencím se však tvrdě postavil Petr z Aspeltu.

Nezbylo tudíž než použít válečné lsti. Kněz Berengar, někdejší kaplan krále Václava II. a Elišky Přemyslovny se tohoto úkolu ochotně ujal a na smluvené znamení zvonem 3. prosince 1310 obléhatelé vtrhli do brány za podpory měšťanů a i přes houževnatý odpor míšeňské posádky obsadili Staré Město pražské. *„Korutanci a Míšňané a ti, kteří byli s nimi, ve zmatku uprchli ke špitálu na mostě a do hradu Pražského před tváří vznešeného krále Jana. Volali pak hned posle rozkazu krále Jana všichni ti, kteří s ním vešli do města, hlasem silným i posvátným: ‚Mír, mír, mír!‘.“*⁴³

Jindřichu Korutanskému po porážce nezbyvalo než uprchnout do Menšího města a odtud na Pražský hrad, kde byl držen během vyjednávání celých pět dní. Na prosbu Anny Korutanské, která se vrhla k nohám Petra z Aspeltu proběhla kapitulace bez krveprolití a 9. prosince 1310 uprchl Korutanech s manželkou Annou a svou družinou tajně z Pražského hradu.⁴⁴ Jako rukojmí si vzal několik měšťanských synů s Jindřicha řečeného od Kamene. Rukojmí však byli osvobozeni Vilémem Zajícem z Valdeka, který se svým oddílem zastoupil prchajícím cestu. Jindřich a jeho doprovod pak opustili Čechy a vrátili se do své země.⁴⁵

---

⁴³ FRB IV, 172 Zbraslavská kronika 1976, 224 *„Chorinthiani autem et Mynsenses et hii, qui cum ipsis erant, ad hospitale in ponte et ad castrum Pragense fugerunt confuse a facie Johannis magnifici regis. Clamabatur autem statim ex iussu Johannis regis ab omnibus, qui cum eo civitatem intraverant, voce magna quam sancta: Pax, pax, pax.“*

⁴⁴ FRB IV, 174 Zbraslavská kronika 1976, 226.

⁴⁵ SPĚVÁČEK 1994, 140–142.

2.3 Počátky vlády a moc šlechty

Po dobytí Prahy a porážce Jindřicha Korutanského bylo nutné stabilizovat mocenskou situaci v království a to s pomocí rádců, především pak Petra z Aspeltu zběhlého v českém prostředí. Petr z Aspeltu spolu a Bertholdem z Hennenbergu dostali od Jindřicha VII. plnou moc a svobodu jednat jeho jménem s českou šlechtou a měšťany a také předem schválil vše co ujednají. Před mladým panovníkem ležela dlouhá a především finančně náročná cesta k moci. O nutnosti finanční podpory ze strany šlechty svědčí závazek Albrechta ze Žeberka ze 7. prosince, že bude ze svých prostředků krále ochraňovat „jako baron království svého pravého krále“⁴⁶, avšak ne každý šlechtic kladl blaho Českého království nad své vlastní zájmy.

Důkazem budiž listina vydaná ještě při válečném ležení před Prahou 30. listopadu 1310, kde se král Jan zavázal vrátit královně-vdově Elišce Rejčce šest tisíc kop pražských grošů, jako náhradu za finanční újmy způsobené Jindřichem Korutanským.⁴⁷ Potvrzení listiny bylo patrně iniciováno Jindřichem z Lipé, jelikož v tomto dokumentu je již nepřímá zmínka o vztahu Jindřicha k Elišce Rejčce. Mnoho dalších českých šlechticů využilo situace a donutilo mladého krále, aby jim z královské pokladny vyplatil skutečné i fiktivní pohledávky.

Mladý král Jan tak neoplýval finančními možnostmi na úplné ovládnutí celého království, byť de facto skrze Prahu dobyl celé Čechy. Vzhledem k předchozí politice Jindřicha Korutanského bylo nutné nejprve vyrovnat vztahy s Míšni, na kterých stálo mocenské posílení českého krále. Výsledkem diskuze s Fridrichem Míšeňským byla listina vydaná 19. prosince 1310, která zavazovala Jana k vojenské pomoci proti komukoliv s výjimkou říše s tím, že mu míšeňský markrabě v takovém případě poskytne proviant pro vojsko.⁴⁸ Obratnou dovedností Janových rádců byl dlouholetý spor s rodem Wettinů na delší dobu zažehnán, nyní však čekala na panovníka mnohem choulostivější výzva a to všudypřítomný antagonismus s českou šlechtou. Šlechta měla ve svých rukou hospodářské i finanční prostředky a tak měla značný vliv na rozhodnutí panovníka.

Každý panovník se po nástupu musel vyrovnat se šlechtou a to často potvrzováním privilegií, avšak na českém trůně byla zvláštní situace vyvolaná velkým

---

⁴⁶ RBM II, 971 č. 2242. „...*tamquam baro regni Boemiae suum verum regem*“.

⁴⁷ CDM VI, 32, č 41 RBM II 970–971 č. 2241

⁴⁸ RBM II, 971 č. 2242.

vlivem šlechtických oligarchů, kteří neměli zapotřebí ustupovat panovníkovi ze svých pozic, získaných během pěti let bez silného panovníka. K moci se během politického chaosu mezi lety 1306 a 1310 především na úkor královské koruny dostala mocná šlechta v čele s Raimundem z Lichtenburka a s již zmiňovaným Jindřichem z Lipé. Tito šlechtici se zmocnili zprávy královské komory s urburou a mincovnou a tak ovládli finanční zdroje krále.

Janovi rádci se v čele s Petrem z Aspeltu a Bertholdem z Hennenbergu snažili požadavky šlechty umírnit, byť se na první pohled zdáli být vstřícní. Král Jan svolal již na 25. prosince 1310 sněm, kde proběhlo kromě přijetí holdu české šlechty a slibu věrnosti králi a jednání o vypracování smlouvy mezi králem a šlechtickou obcí.⁴⁹

Diplomatický boj vedený mezi králem, především pak poradci krále, a šlechtou vyústil právě v inaugurační diplomy ztělesňující mocenský dualismus, který byl všudypřítomný v budoucí vládě Jana Lucemburského. Z tohoto období se nám dochoval nadsazený návrh smlouvy vypracovaný Janem IV. z Dražic a jeho spojenci, jehož porovnáním se zlistiněným inauguračním diplomem se nám ukáže, jak silné postavení šlechta držela. Původní znění listin je rovněž možné chápat, jako snahu šlechty vytvořit si základ pro další vyjednávání. Podle Jiřího Spěváčka to „*byl nepochybně takticky promyšlený postup, který si vyžádal nemálo času a všestranné konzultace*“⁵⁰. Spěváček rovněž nesouhlasí s domněnkou Josefa Šusty, který by hledal „*diktátora tohoto zápisu spíše v notáři, který provázel Jindřicha VII. do Itálie a složil tam některé proklamace královské*“⁵¹. Podobnost se stylem kanceláře Jindřicha VII. lze vysvětlit příchodem jeho rádců do Čech a tak listina považovaná často za autentický dokument Jana Lucemburského „*takovou listinou ve skutečnosti nebyla, a být ani nemohla*.“⁵²

Inaugurační diplom v konečném znění byl vydán až 18.června 1311 při pobytu krále na Moravě a mimo běžné potvrzení již existujících šlechtických privilegií dokument obsahuje čtyři základní požadavky.

První požadavek se týká vojenské povinnosti, jež byla omezena jen na nutnou obranu země při napadení nepřítelem, dle návrhu „na obranu nebo k zabezpečení pokoje země České nebo Moravské“. Panovník tuto formulaci rozšířil na pojmy „regnum Boemie“ a „marchionatus Moravie“ obsahující širší územní vymezení na „České království“ a „Moravské Markrabství“. Zemská obec šlechticů však mohla na

⁴⁹ FRB IV, 175 Zbraslavská kronika 1976, 227.

⁵⁰ SPĚVÁČEK 1994, 151.

⁵¹ ŠUSTA 1926, 129 Nutno zmínit, že sám Josef Šusta si nebyl jistý.

⁵² SPĚVÁČEK 1994, 152.

královu zvláštní žádost přispět na tažení za hranice země, nikoliv však z vlastních prostředků, ale z královské pokladny, respektive si je král mohl najmout jako žoldnéře, což Jan pochopitelně neuznal za právo starobylé, ale charakterizoval to pouze za „zvláštní milost“.

Druhým požadavkem šlechty bylo omezení panovnické moci skrze odejmutí výsadního práva k vybírání berně bez stavovského souhlasu a povolení. Tento požadavek se do konečné podoby listin nedostal a zůstal v návrhu. Vybírání zemské obecné berně bylo zaručeno také rovněž jako „zvláštní milost“, což stejně jako v předchozím požadavku ponechalo prostor pro budoucí změny. Nejvyšší možná výše daně na jeden lán půdy byla ustanovena na 16 grošů, což nemělo dlouhého trvání a koncem 30.let 14. století se nejvyšší sazba činila již 28 grošů.

Třetím požadavkem, a velkým ziskem pro šlechtu, bylo rozšíření odúmrtního práva. Šlechta usilovala o rozšíření i na ženské potomky. Panovník odmítl přijmout formulaci jako „starobylého práva obyvatel království“, jež bylo „neprávem odvoláno a zrušeno“, přesto v tomto bodu plně šlechtě vyhověl a uznal „obecné přání rodičů toužících po tom, aby po nich děti dědily“.

Čtvrtý neméně důležitý článek vychází ze situace vlády posledních přemyslovců, Rudolfa I. a Jindřicha Korutanského, jejichž vláda zanechala na českém království neblahé důsledky. Jedná se o požadavek o královský slib a záruku, že panovník nebude vládnout s pomocí cizinců a nebude jim udělovat zemské úřady spojené se statky a důchody, jež by plynuly z jejich zastávání či držby. Návrh znění byl redukován a formulován tak, že neměl povahu zákonného rozhodnutí, nebyl opřen o starobylou tradici a rovněž se vymezuje jen na úřad spojený s důchodem nikoliv také na statky: *„Dále pak, abychom přiměli obyvatele našeho království k dobrovolné poslušnosti, slibujeme jim, že nesvěříme nějaký úřad spojený s důchody nikomu jinému než Čechovi v Čechách a Moravanovi na Moravě“*.⁵³

Závěrem byl dokument potvrzen královskou pečetí, navzdory navrhovanému znění, kde se Jan má zavázat dané sliby dodržovat a vyhotovit listiny v trojím znění pro pražského biskupa Jana IV. Z Dražic a pro české šlechtice a zemany. Měštům žádná privilegia potvrzena nebyla a to ani žádný slib či výsada. Pravděpodobně, protože podporovali Jindřicha Korutanského a tímto počínáním se v očích panovníka zdiskreditovali.

---

⁵³ RMB II, 973–975 č. 2245.

Ze strany šlechty se objevila tendence korunovat Jana Lucemburského co nejdříve, tak aby návrh inauguračního privilegia z prosince 1310 mohl být schválen panovníkem a to přesto, že Petr z Aspeltu oznámil přítomným šlechticům, že si římský král Jindřich VII. Lucemburský přeje být přítomen na korunovaci svého syna po návratu z Itálie. Byla to však snaha o oddálení konečného znění diplomu, jehož obsah je uveden výše a jehož původní znění bylo pro krále Jana a rádce zcela nepřijatelné.⁵⁴

Korunovace se po přípravách a odstraňování následků bojů o Prahu konala na neděli po svátku Očišťování Panny Marie, 7. února 1311.⁵⁵ Svatovítská románská bazilika na Pražském hradě byla upravena k slavnostnímu obřadu a z rukou Petra z Aspeltu, jako nadřízeného pražského biskupa, byl Jan Lucemburský korunován starší přemyslovskou korunou. Korunovační průvod se odebral chrámu sv. Jakuba, kde byla v refektáři přilehlého kláštera připravena bohatá korunovační hostina, protože Pražský hrad byl stále po velkém požáru z roku 1303 neobyvatelný.

Právě korunovaný král Jan byl od otce také stanoven generálním vikářem Svaté říše římské v předalpských zemích a tak se ceremonie účastnili představitelé říše. Přes snahu o honosné vybavení korunovace působila dojmem improvizace, což budilo obavy z dalšího vývoje.⁵⁶ Náklady na korunovaci byly uhrazeny z darů a půjček, avšak po dobytí Prahy byla situace natolik trýznivá, že samotní pražané přispěli jen sto dvacet hřiven stříbra, byť před korunovací poskytli již šest set hřiven.

---

⁵⁴ BOBKOVÁ 2003, 27–30 SPĚVÁČEK 1994, 149–158 .

⁵⁵ FRB IV, 176 Zbraslavská kronika 1976, 228.

⁵⁶ BOBKOVÁ 2003, 30–31 SPĚVÁČEK 1994, 160–162.

3. Královská moc a vývoj italského tažení

3.1 Urovnání poměrů v království

Naděje šlechty na snadné získání moci skrze potvrzení privilegií se brzy rozplynula a král Jan, respektive jeho rádci, začali zajišťovat skutečnou královskou moc ve státě. Prvním krokem panovníka a jeho rádců bylo urovnání s těmi, kteří v průběhu vlády víceméně neschopných vládců v čele s Jindřichem Korutanským získali značná území na úkor Českého království. Petr z Aspeltu spolu s mladým panovníkem opustili Prahu a vydali se na cestu do Chebu, což nám dokazuje listina z 23. března 1311 uzavřená mezi Petrem z Aspeltu a Fridrichem I. Habsburským zvaným Sličný, a jeho bratry.⁵⁷ Jednání proběhlo přímo s Petrem z Aspeltu a pravděpodobně to "bylo přání chytrého Fridricha I. Habsburského, který dobře věděl, kdo disponuje výkonnou mocí", jak vyjádřil svou domněnku Jiří Spěváček.⁵⁸

Tato přátelská dohoda není jediným rozhodnutím, které zde bylo uskutečněno. To nejdůležitější se týkalo navrácení Moravy ze zástavy, do které bylo svěřeno Habsburkům Jindřichem VII. Lucemburským. Tento slib byl zlistiněn 30. března 1311 v Pasově.⁵⁹ O nápravě poměrů se mělo dále jednat 20. května 1311 přímo na Moravě, což zmiňuje další v Chebu vydaná listina.⁶⁰

Do Chebu rovněž dorazil míšeňský markrabě a durynský lantkrabě Fridrich Pokousaný, aby pokračoval v jednáních. Jan Lucemburský zde vydal listinu jménem svého otce, z titulu arcikancelře, a přenesl tak na dobu deseti let vládu a záštitu na Plisenskem a nad říšskými městy Altenburgem, Cvikovem a Kamenicí výměnou za to, že Fridrich propustil králi Janovi město Louny, aniž by vyžadoval vrácení zástavného ve výši dvou tisíc hřiven stříbra.⁶¹

V dubnu roku 1311 vyrazil král Jan v doprovodu vojska na Moravu, aby zde formálně upevnil svou moc, získanou na základě výše zmíněné dohody s Fridrichem I. Habsburským. Před polovinou května dorazil do Olomouce, kde byl vřele uvítán a kde

---

⁵⁷ RMB III, 2 č. 4.

⁵⁸ SPĚVÁČEK 1994, 162.

⁵⁹ RMB III, 3 č. 6.

⁶⁰ RMB III, 3 č. 7.

⁶¹ RBM III, 4 č. 8

probíhala jednání s Boleslavem III., vévodou vratislavským, břežským a lehnickým, švagrem, manželem Markéty, sestry královny Elišky Přemyslovny. Ten mu podstoupil za osm tisíc hřiven stříbra vévodství opavské a zřekl se nároku na věno své manželky.⁶² Listina pak byla vyhotovena až 11. června 1311. Mezitím se král Jan vydal s vojskem a doprovodem do Brna, kde vydal 22.května dvě privilegia ve prospěch svého rádce Bertholda z Hennebergu a 25.května udělil Arnauxovi z Pittange soudní jurisdikci v několika městech v Lucembursku, což prokazuje doprovod pánu z Lucemburska, které povolal ke svému dvoru.

Z Brna zamířil do Rajhradu, kde se s měsíčním zpožděním, v polovině června, uskutečnila již domluvená schůzka s Fridrichem I. Sličným. Fridrich si uvědomoval význam Jana Lucemburského ne jen jako krále českého, ale rovněž jako zástupce krále římského v říši a tak „si navzájem slíbili svorné přátelství a vzájemnou pomocí a svorně se po líbezně znějících slovech jeden s druhým rozloučili“⁶³

Vojenskou sílu král Jan využil k likvidaci loupeživých rytířů a obnovení bezpečnosti na obchodních cestách, „neboť povstali někteří ničemní mužové, nad jiné zločinnější, kteří dříve páchali přemnoho loupeží na Moravě, a jedním z nich byl Fridrich z Linavy, Artleb, řečený z Boskovic, a jeho bratr Jimram se svými společníky.“⁶⁴ Po odstranění a popravě lapků se panovník vrátil do Brna, kde 18.června 1311 vydal pro šlechtu inaugurační diplom v upraveném a definitivním znění oproti znění z prosince roku 1310.

V této chvíli se jevil vzestup Lucemburků do popředí politického dění jako úspěšný a to jak v Itálii, tak v českých zemích. Šlechta a především pak její přední představitelé v čele s Jindřichem z Lipé si však uvědomovali sekularizaci českého panovníka, který byl obklopen cizími rádci. Rádci, kteří se zasadili o zachování vlivu panovníka a tak v mnohém kladli překážky iniciativní šlechtě, požadující spolupodílení se na vládě.

Jindřich z Lipé v té době ve svých rukou držel důležitý úřad královského podkomořího, správce korunních důchodů a finančního hospodářství a rovněž byl nejvyšším maršálkem Českého království. Proti němu otevřeně vystupovali mnozí dvorští úředníci, zejména nejvyšší komorník Petr z Rožmberka, nejvyšší soudce Oldřich z Říčan a vyšehradský probošt a nejvyšší kancléř Českého království Jan, který byl

---

⁶² FRB IV, 177-178 Zbraslavská kronika 1976, 233–234.

⁶³ FRB IV, 178 Zbraslavská kronika 1976, 234.

⁶⁴ FRB IV, 178 Zbraslavská kronika 1976, 234.

královským levobočkem Václava II.. Vztahy s Eliškou Přemyslovnou byly také velmi napjaté a to mimo jiné pro milenecký vztah mezi Jindřichem z Lipé a královnou vdovou Eliškou Rejčkou.

Právě v přílišné iniciativnosti tohoto významného českého šlechtice je možné vidět jeho pád. Roku 1311 na sklonku června či července? Byl zbaven úřadu královského podkomořího, byť se nám nedochovaly přesnější prameny o přesném důvodu k tomuto kroku. Jiří Spěváček se domnívá, „že to byly právě Jindřichovy *svévolné machinace s královským výsostným zbožím, které vedly k jeho nečekanému pádu*“. Jmenovitě prodej dolů v Kutné Hoře.⁶⁵

S redukcí moci Jindřicha z Lipé vzrostl vliv královny Elišky Přemyslovny a oba manželé dále pokračovali v upevňování své moci. Zkrátka nepřišly ani kláštery, které za předchozí vlády utrpěly značné ztráty. Po vzoru Václava II. je manželé soustavně podporovali jako významnou finanční a mocenskou zálohu královské moci a již 25. července 1311 potvrdila Eliška zderazskému klášteru křížovníků, strážců Božího hrobu, darování pozemků v Bubnech.⁶⁶ Počátkem následujícího měsíce, 4. srpna 1311 potvrdil král Jan cisterciáckému klášteru v Oseku u Duchcova držbu vesnice Bylan u Mostu⁶⁷ a konečně 25. srpna 1311 také udělil na žádost opata Konráda privilegium krále Václava II. z 21. května 1304, jímž byly petrifikovány rozsáhlé statky a majetky tohoto královského založení.⁶⁸ Král také pokračoval v pacifikaci podobné té na Moravě. Navštěvoval jednotlivá města, urovnával spory a snažil se o restituci královského majetku. Počátkem srpna byl přesvědčen, že země je již zbavena toho nejhoršího a že je jeho vláda do značné míry upevněna.

3.2 Italské tažení Jindřicha VII. Lucemburského

Situace v Itálii se zprvu také jevila jako ideální. Jindřich VII se svým reprezentativním doprovodem mířil pro císařskou korunu a města ho s jásotem vítala. Z diplomatického hlediska byla korunovační cesta velmi dobře připravena, avšak bohatá a náročná společnost italských republik nelibě nesla finanční náklady ve výši jednoho sta tisíc florénů. Přes nadšení z nositele a posla vytouženého míru se obě strany, jak

---

⁶⁵ SPĚVÁČEK 1994, 167.

⁶⁶ RBM III, 15 č. 37

⁶⁷ RBM III, 15 č. 38.

⁶⁸ RBM III, 19 č. 45.

sarští ghibellini tak papežští guelfové spojili v kritice proti Jindřichovi II. Miláno, kterého ho vítalo s otevřenou náručí se vzbouřilo a římský panovník brzy začal ztrácet iluze o možnosti pacifikace neklidné italské půdy. Zanedlouho odpor dostal určitou podobu a to vzpourami měst Crema, Cremona, Lodi a Brescia, kde byli z vyhnání ghibellini a místodržitelé jmenovaní Jindřichem VII.

Přes snahu o diplomatický přístup se Jindřich neovládl a krutě potrestal město Cremona a byť k tomu neměl jiný důvod, než pomstychtivost a snahu o „veřejné potrestání“, dal popravít sedmdesát předních měšťanů.⁶⁹ To opravdu jako výstraha posloužilo, především pak jako výstraha proti samotnému Jindřichu VII. z pohledu mnohých italských měst. Pyrrhovo vítězství bylo i obléhání města Brescia, kde Jindřich VII. utrpěl velké ztráty a především pak přišel o svého bratra Walrama Lucemburského, který byl při nočním výpadu smrtelně raněn a zemřel 26.července 1311. Nyní již plně vojenská výprava byla nucena změnit plánovaný pochod přes Janov. Cesta do Říma se stávala čím dál tím obtížnější a brzy římského panovníka postihla další rána a to smrt jeho ženy, královny Markéty, která podlehla nemoci 14.prosnce 1311.⁷⁰ Špatné zprávy mu také přinesl při pochodu Ludvík Savojský, který mu 23. Dubna 1312 sdělil, že Kapitol a svatopetrská čtvrť je obsazena vévodou Janem s Graviny, bratrem neapolského krále Roberta I. z Anjou.

Jindřich VII. však postupoval i přes obtíže dál směrem na Řím, avšak z dopisů adresovaným opatům zbraslavského a sedleckého kláštera je patrné, že si svoji svízelnou situaci uvědomoval a cítil potřebu upevnit své vojenské postavení. V dopisech zaslaných již koncem ledna roku 1313 apeluje na oba opaty, Konráda a Heidenreicha, aby svým vlivem přiměli krále Jana k účasti na tažení do Itálie. Kláštery v té době byly finančně schopné zajistit vojenskou výpravu, proto se Jindřich VII. neobrátil přímo na Jana, což dokazují obligační listiny z 10. a 15. Října 1312, jimiž král Jan potvrdil dluh ve výši 120 kop pražských grošů a jedno sto hřiven stříbra opatu Heidenreichovi.⁷¹

Jan Lucemburský vyrazil 6. ledna do Norimberku, kde na popud otce jednal na říšském sněmu o vojenské podpoře italské výpravy. Následné sbírání hotovosti se však protáhlo, jelikož říšská šlechta nechtěla vkládat naděje a především pak své finanční prostředky do tažení, které ztrácelo čím dál tím větší podporu. Česká šlechta rovněž

---

⁶⁹ SPĚVÁČEK 1994, 171.

⁷⁰ Pro podezření z moru byla královna pochována již v den své smrti. Datum úmrtí se v pramenech liší.

⁷¹ RBM III, 45 č. 107 a 46 č. 110.

nebyla příliš vstřícná tažení za hranice, jak již předtím dala vědět v návrhu inauguračních diplomů. Naopak šťastnou událostí bylo narození Markéty 8.července 1313, což mohlo být také důvodem oddálení odjezdu.⁷² Teprve 15. srpna 1313 vytáhl král Jan z Prahy směrem do Curychu, kam se mělo soustředit vojsko. Po cestě byl Norimberku jmenován 1. září 1313 Berthold hejtmanem s plnou mocí jako zástupce v Čechách.⁷³

Tvář od Jindřicha VII. Lucemburského rovněž odvrátil papež Kliment V., který měl svázané ruce francouzským králem, a tak říšský král ztratil další silnou oporu. V nezáviděníhodné pozici se Jindřich VII. po strastiplné cestě konečně dostal do Říma, kde byl v bazilice sv. Laterána 29.června 1312 korunován, avšak bez mocenské podpory to byl akt prázdný a nově nabytá pozice velmi vratká. Potřebnou mocenskou sílu hodlal Jindřich získat nejen přes svého syna z říše, ale rovněž vyslal žádost o pomoc spřáteleným lombardským městům. Ta souhlasila a tak se Jindřichovou oporou stala především města Benátky a Janov, avšak opozice v čele s Filipem IV. Sličným stále měla převahu a snažila se skrze papeže zabránit válečnému konfliktu.

S podporou lombardských měst císař získal vojsko čítající pět tisíc ozbrojenců a tudíž dostatečné síly k poražení Roberta I. Z Anjou. Sebevědomý panovník tak vytáhl 8. srpna 1313 z Pisy až pod hradby Sieny, odkud pokračoval dále k Monte Aparti. Zdraví však císaři nepřálo a tak se zachvácen horečkou rozhodl vrátit zpět do Pisy. Odhodlání a snahu Jindřicha VII. Lucemburského nakonec neumlčel meč protivníka, avšak nemoc, jež 24. srpna dvanáct mil od Sieny podlehl.⁷⁴ Končí tak „*doba středověkého romantismu a nastává epocha střízlivé, reálné politiky, negující falešné představy o soudobém světě*“⁷⁵

---

⁷² FRB IV, 18–181 Zbraslavská kronika 1976, 236.

⁷³ RBM III, 64–65 č.154 SPĚVÁČEK 1994, 181

⁷⁴ BOBKOVÁ 2003, 42.

⁷⁵ SPĚVÁČEK 1994, 183.

4. Změna mocenských poměrů v říši

4.1 Dědictví po Jindřichu VII. Lucemburském

Jindřich VII. Lucemburský odkázal svému synovi nelehké dědictví bez podpory papežství a silného panovníka. Podpory, ze které kdysi sám těžil. Nové území v podobě českých zemí, které bylo pod Janovou nadvládou, mladému králi také mnoho jistoty nedodávalo, a to především na základě předešlých zkušeností se šlechtou a přílišné bouřlivosti tamních poměrů. Český trůn byl rovněž přímo spjat s titulem císařským a tudíž se v nastávajícím diplomatickém boji jevil jako panovnický základ velmi vratký.

Následný souboj o císařský trůn je důkazem diplomatické obratnosti mladého panovníka a především pak jeho rádčů a podporovatelů. Výsledkem zdlouhavého a do jisté míry nejednoznačného volebního procesu je pak panovnický základ krále Jana v podobě privilegií, územních zisků a záruk z rukou císaře a získání mnohých cenných zkušeností na poli vysoké politiky.

Jan Lucemburský se naučil „*spojovat odvahu s obezřetností, chytrou vypočítavostí a schopností reálně a bez falešných závěrů a iluzí vnímat a hodnotit dění kolem sebe, do něhož byl zcela nemilosrdně, drsně a bez ohledu vtažen*“.⁷⁶ Z těchto zkušeností král Jan čerpal po celou dobu svého panování a umožnil tak vytvořit pevnou půdu pro svého syna Karla IV., jež v počátcích nebyl vystaven riziku ztráty veškeré moci a jež mohl čerpat z podpory kurie. Pro Jana Lucemburského však nebyla roku 1314 situace příliš kladně nakloněna.

Král Jan vytáhl z Norimberku na pomoc italskému tažení, a právě na cestě do města Ulm, kde se měl spojit s vojenskými silami z Porýní, ho zastihla zpráva o smrti svého otce. Vojenské oddíly se začaly po rozšíření této neblahé zprávy rozpadat, avšak král si zachoval chladnou hlavu a poslal české vojsko domů. Sám nechal povolát své ověřené rádce a diplomaty.⁷⁷

Konráda Zbraslavského a Petra Žitavského vyslal s prosbou o pomoc za Petrem z Aspeltu, který již s Balduinem Lucemburským jednal o nástupnictví po Jindřichu VII. Lucemburském. Arcibiskup Petr se odebral do Wurzburgu, kde se na základě

---

⁷⁶ SPĚVÁČEK 1994, 187.

⁷⁷ SPĚVÁČEK 1994, 188.

společného jednání král Jan rozhodl odjet do rodného Lucemburska a pověřil Petra z Aspeltu a Bertholda z Hennebergu správou Českého království namísto Jana IV. z Dražic po dobu jeho nepřítomnosti a to s neomezenými výkonnými právy, „aby nebyl mírový stav království rušen“.⁷⁸ Uvědomoval si, že po smrti svého otce i svého strýce Walerana se stal jedinou nadějí Lucemburské dynastie a své postavení se rozhodl opřít právě na svých důvěrně známých rodových državách.

4.2 Volba římského krále a role Jana Lucemburského

Naděje mladého panovníka na říšskou korunu nebyly valné, jelikož proti Janovi stálo několik silných oponentů, mezi nimi i Jindřich Korutanský, který se stále držel svého pochybného nároku na český trůn. Velkou hrozbu představovali také zástupci Habsburků, kteří vycítili příležitost rozšíření své moci. Opět zavládl boj o přízeň kurfiřtů a mladý panovník již 1. února 1314 oslovil Adolfa vévodu z Bergu a listinou den poté 2. února též henegavského hraběte Viléma III. s příslibem mnohých privilegií a práv v případě volby v jeho prospěch.⁷⁹ Další smlouvu ve prospěch Jana sjednal Petr z Aspeltu s braniborským a lužickým markrabětem Waldemarem a jeho spojenci.⁸⁰ Tato smlouva se nevztahovala jen na kandidaturu Jana Lucemburského, ale i hraběte Bertholda z Hennebergu a jelikož spojenectví bylo podmíněno a spjato s rozhodnutím Petra z Aspeltu, byl de facto proklamován jen Jan Lucemburský a kandidatura hraběte Bertholda byla pouhým diplomatickým změkčením podmínek.

Volba se dále zkomplikovala skolem papeže Klimenta V., jež provázela vzestup i pád Jindřicha VII. Lucemburského a jež za své vlády nashromáždil nezměrné finanční bohatství ve prospěch kurie. Jeho nástupce byl zvolen až 7. srpna 1316, dlouho po volbě římského panovníka, a tak volba římského panovníka proběhla bez zásahu kurie.

Snahy o vytvoření zázemí pro volbu Jana Lucemburského nezůstaly bez odezvy a brzy se zformovala opozice v čele s kolínským arcibiskupem Jindřichem II. z Vireneburgu, který vděčil svému postavení loajalitou k papeži Klimentu V. Jindřich II. uzavřel smlouvu s Vilémem hrabětem henegavským, holandským, vévodou

---

⁷⁸ RMB III, 68 č. 161.

⁷⁹ RMB III, 75–76 č. 175.

⁸⁰ MGH LL IV, Const. V, 18–19 č. 21.

zeelandským a pánem ve Frízsku a byť v dohodě o vzájemné podpoře nebyl jmenován společný kandidát, bylo jasné, že to nebude Jan Lucemburský, ale ten kdo nabídne víc. Jindřich II. také spoléhal na nepřítel vůči Janu Lucemburskému francouzského panovníka Filipa IV. Sličného, který v té době měl zajisté velký vliv při volbě dalšího papeže.

Evropské mocnosti znovu upadly k pletichaření a naplno se rozeběhl diplomatický boj, ve kterém se každá strana snažila získat co nejvýhodnější postavení. Jan Lucemburský ztratil oporu v říšském panovníkovi a osud českého království záležel na nově zvoleném císaři. Hrozba pro Jana a jeho korunu vyvstala z řad Habsburků v podobě Fridricha I. Habsburského, který mimojiné s Jindřichem Korutanským usiloval o získání říšské koruny, což přímo ohrožovalo Janův nárok na korunu českou.

Úspěchu se však snažili dosáhnout i jiní. Rýnský falckrabě Rudolf 21. prosince roku 1313 nabídl Petrovi z Aspeltu horentní sumu 10 000 za hlasování v jeho prospěch, avšak po odmítnutí této nabídky přeběhl k Fridrichovi I. Habsburskému. Po třetí neúspěšné volbě se král Jan začal soustředit na získávání podpory v řadách rytířů a především pak jakékoli vojenské podpory. Hrozilo totiž, že si po další nerozhodné volbě či po volbě oponenta bude muset udržet svou moc vojensky.

Vznikly tak dva nevraživé tábory, jeden zastupující rozpínavé tendence Habsburků v čele s Fridrichem I. Habsburským a druhý chránící zájmy dynastie Lucemburské a především pak bránící se právě před ovládnutím Habsburky. Již zmiňovaný Jindřich II. z Virneburgu využil situace a spojil skrze smlouvy a sňatek svých rodů spojení s Fridrichem I. Habsburským. Ten však také nezapomněl a uzavřel spojení s Karlem Robertem z Anjou, čímž se definitivně potvrdily obavy z možné ztráty českého trůnu ve prospěch Habsburků, ať už v důsledku nerozhodné volby, nebo jasného vítězství Fridricha I. Habsburského.

Toho si všiml i obratný diplomat a arcibiskup Petr z Aspeltu, a tak oznámil svou nestrannost k Balduinovi a Jindřichu II., čímž se sám vyzdvihl do popředí zájmu, jakožto jediný snažící se zabránit válečnému konfliktu. Zároveň zahájil jednání s nerozhodným Waldemarem jejichž výsledkem byl již třetí závazek z 13. září roku 1314, deklarující, že Waldemar nemusí nutně volit Fridricha I. Habsburského. S veškerým jednáním Petra z Aspeltu byl pravděpodobně seznámen i Jan Lucemburský, který si sám uvědomoval hrozící nebezpečí vojenského konfliktu v případě, že neoblomně stál za tendencí posadit se na říšský trůn.

Balduin Lucemburský rovněž nezůstal nečinný a v záměrech Petra z Aspeltu se úspěšně pokusil rozbít tábor Wittlesbachů návrhem k Ludvíku Bavorskému. Ten využil příležitosti a listinou z 19. září 1314 potvrdil, že odmění Balduina osmi tisíci hřivnami stříbra a rádce krále Jana dvěma tisíci hřivnami stříbra, jako odměnu za jeho zvolení.⁸¹ Jan, obeznámen se situací, také souhlasil s volbou vhodného protikandidáta proti Fridrichu I., což nám dokládá listina vydaná Petrem z Aspeltu v Kobenci 20. Září 1314, kde výslovně vyjadřuje souhlas Jana Lucemburského slovy: „*Pan král Jan, který nyní působí na odlehlem místě ..., bude volit římským krále jasného pana knížete Ludvíka, rýnského falckraběte a bavoského vévodu bez úskoku a lsti*“⁸² Je nutné si uvědomit, že Jan Lucemburský byl v té době jako český král jediný korunovaný kurfiřt a proto se i vzhledem k předešlé dekádě oprávněně obával o možnost násilného odstranění své osoby z politického dění.

Před samotnou volbou byly zlistiněny další sliby mezi Ludvíkem Bavorem na straně jedné a Petrem z Aspeltu s Lucembursky na straně druhé. Petr z Aspeltu slíbil zvolit Ludvíka Bavorského, a přes svou prostomluvu cítil nutnost odůvodnit toto rozhodnutí moudrostí, rozhodností a schopností Ludvíka vést říši v míru a nikoliv dravě a rozpínavě v tendencích ambiciózních Habsburků.⁸³ Ludvík se v reakci na podporu 20. Září 1314 zaručil oběma Lucemburkům, Janovi a Balduinovi, mnohými sliby a závazky v případě jeho volby.

Král Jan se koncem září 1314 vrátil do Prahy a s vystrojeným doprovodem brzy vyrazil do Franfurktu nad Mohanem, kde měl proběhnout samotný volební akt. Za zmínku stojí (snaha o) impozantní prezentování Lucemburského rodu doprovodem, který nečítal jen tisíc ozbrojenců a nádhernou družinu krále Jana, ale i doprovod Balduina Lucemburského, který přivedl vojsko čítající pět tisíc hlav. Před samotnou volbou 20. října 1314 pak Ludvík Bavorský vydal českému králi další listinu slibující v případě jeho volby dalších 10 000 hřiven stříbra a další výhody pro českého krále.

Situace se za přítomnosti ozbrojených doprovodů vyhrotila a konšelé města Franfurktu nad Mohanem zavřeli své brány z obavy o možnost ozbrojeného konfliktu mezi znesvářenými stranami. Ludvík Bavorský byl následkem toho zvolen před branami města 22. října 1314 s podporou čtyř kurfiřtů, Petra z Aspeltu, braniborského markraběte Waldemara, Balduina Lucemburského a jediného korunovaného kurfiřta

---

⁸¹ Výtah v RMB III, 88 č. 219.

⁸² Text v MGH LL IV, Const. V, 69 č. 69.

⁸³ Text v MGH LL IV, Const. V, 57 č. 62.

Jana Lucemburského.⁸⁴ Uplynuly tři dny od ohlášení výsledku volby, než byl nově zvolenému panovníkovi umožněn vstup do města, kde mu byl vzdán povinný hold v chrámu sv. Bartoloměje.⁸⁵

4.3 Nové uskupení říše římské a zisky pro krále Jana

Fridrich I. Habsburský měl stále silný mocenský vliv a i přes jeho nucený odchod od Frankfurtu, zapříčiněný odříznutím zásobovacích cest ozbrojenci Petra z Aspeltu, byl přesvědčený, že právě on je právoplatným panovníkem říše římské. Neúspěšně se pokusil o vstup do Cách, avšak město mu nebylo nakoněno a tak se svým doprovodem odjel do Bonnu, kde byl 25. listopadu 1314 pomazán křížem a korunován Jindřichem II. z Virneburgu.⁸⁶

Ludvík IV. Bavor již 23. Listopadu 1314 vydal listinu slibující potvrzení svobod a privilegií městu Cáchy a umožnil tak svůj vstup do města a následnou korunovaci téhož dne, kdy byl korunován jeho oponent.⁸⁷ Vzniklo tak dvojvládí, které panovalo až do významné bitvy u Mühldorfu roku 1322, při které byl zajat Fridrich I. Habsburský, a po kterém význam Lucemburků nadále vzrostl. Petr Žitavský si uvědomoval nebezpečí plynoucí z dvojí volby panovníka a tak o této události poznamenal: „*Různé zákony vzniknou, dva králové jestliže vládnou. Nemůže bezpečný být ni život, jsou-li dvě hlavy - toliko pod jednou hlavou ty můžeš pořádně žít, jeden jen kníže ať je, já nechci jich najednou více...*“⁸⁸

Velký význam pro české země mají listiny vydané 4. prosince 1314, které slibují podporu českému králi proti jeho nepřátelům, potvrzují jeho vládu, práva i říšská léna a země, a to nejen země české, ale i legitimitu jeho vlády v Polsku a v državách v Krakovsku a Míšeňsku. Dokumenty dále obsahují potvrzení úhrady deseti tisíc hřiven stříbra ve dvou splátkách, jako náhradu za nákladná vojenská tažení.⁸⁹

Snaha odvděčit se však nebyla jediná motivace Ludvíka IV. Bavorského k tomu, aby rozdával významná privilegia a finanční obnosy. Vzhledem k silnému postavení

⁸⁴ MGH LL IV, Const. V, 96–97 č. 99 RBM III, 91 č. 299.

⁸⁵ BOBKOVÁ 2003, 42–48. SPĚVÁČEK 1994, 192–211.

⁸⁶ MGH LL IV, Const. V, 115–117 č. 118.

⁸⁷ MGH LL IV, Const. V, 125–126 č. 125.

⁸⁸ FRB IV, 226 Zbraslavská kronika 1976, 294 „*O quantus srepitus tunc fit, quantusque mugitus, Pars fremit adversa, clamant alii vice versa, Efficitur multus mox in populoqe tumultus, Hii Ludowicum laudant, alii Fridericum, Quoddestruxisset hos ac alios nevuisset.*“

⁸⁹ MGH LL IV, Const. V, 157–158 CDM VI, 384–385 č. 21 RBM III, 92–94 č. 232.

Fridricha I. Habsburského musel nový panovník najít oporu v protihabsbursky smýšlejících zemích a krufířtech a Jan Lucemburský spolu se svým strýcem Balduinem a rádcem a arcibiskupem v jedné osobě Petrem z Aspeltu byl právě tou pravou volbou s mocným spojencem sdílejícím stejné zájmy. Všichni zmiňovaní podporovatelé Ludvíka IV. byli přímo závislí na rovnováze sil a jejich postavení by bylo v případě přílišné moci Habsburků ohroženo. Tato skutečnost plně definovala další etapu vlády krále Jana, který nyní nemohl dopustit, aby se šlechta naklonila na stranu Habsburků.

Brzy tak následovaly další ústupky v podobě listin z 17. prosince 1314 potvrzující zástavu říšského cla v Antverpách ve prospěch Jana a Balduina.⁹⁰ a to v celkové ve výši třiceti tisíc hřiven haléřů navíc se zástavou hradů a vesnic v Porýní, včetně města Brunshornu.

Významným ziskem bylo i navrácení listin, které od roku 1307 měli Habsburkové ve svém držení, a tak se skrze Ludvíka IV. Bavorského Jan Lucemburský částečně zbavil nároků Habsburků na Moravu, jež získali od jeho otce Jindřicha VII. Lucemburského. Právě do dění ve svých zemích se obracela po volbě říšského panovníka Janova pozornost, jelikož jeho nepřítomnosti využil Matouš Čák, který jako spojenec rakouského vévody Fridricha Sličného vpadl na Moravu.⁹¹

---

⁹⁰ MGH LL IV, Const. V, 158–159 č. 166 RBM III, 95 č. 234.

⁹¹ BOBKOVÁ 1994, 49. SPĚVÁČEK 1994, 219.

5. Návrat krále Jana a vzpoura šlechty

5.1 Urovnání poměrů na Moravě a nároky šlechty

Finančně vyčerpaný král Jan, který musel hradit nákladnou volební a korunovační výpravu do říše, se vrátil do Prahy a záhy byl nucen se vydat na výpravu na Moravu. Trenčínský pán Matouš Čák využil poklesu panovnické moci za nepřítomnosti Jana Lucemburského a sužoval okolí nájezdy. Mladý panovník se rozhodl k vojenskému zásahu, avšak upozaděná šlechta nebyla vstřícná k podpoře královské pokladny a tak se Jan musel spokojit s prostředky ve výši jednoho tisíce hřiven pražských grošů, které získal od pražských měšťanů⁹² Následně vyrazil na Moravu, kde svými oddíly obsadil okolí Uherského Brodu a Uherského Hradiště, aby tak zabránil občasným kořistním výpravám.⁹³ Vzhledem k tíživé situaci královské pokladny a neochotě šlechty nezískal potřebnou finanční částku na zaplacení větší výpravy. Před svým návratem do Prahy koncem března 1315 vydal mnoho listin, mezi nimiž je i několik privilegií ve prospěch cisterciáckých klášteru, nepochybně jako odměnu za iniciativu při dosazení Jana na český trůn.

Šlechta nezhálela a zakročila proti Janově pokračování v politice Václava II., upozaděující vysokou šlechtu. Příležitostí byla ztráta vnější opory mladého panovníka v podobě nedávno zvoleného Ludvíka IV. Bavora, který se v říši potýkal s Fridrichem I. Habsburským. V čele s mocným pánem Jindřichem z Lipé pohrozili Janu Lucemburskému vypovězením poslušnosti, pokud nepropustí své cizí rádce. Janovi nezbývalo než svolit a koncem dubna 1315 byli rádci v čele s Petrem z Aspelu a Bertholdem z Hennebergu propuštěni. Oba bývalí rádci nyní obrátili svou pozornost na dění v říši, aby tak ochránili své zájmy zastoupené právě Ludvíkem IV. Bavorským, kterého při volbě podpořili.

Na základě ústupků se šlechta stala silnějším spoličinitelem v království, a tak bylo v jejím zájmu sestavit mohutnou zemskou hotovost s cílem obrany moravského východního pomezí ohroženého uherským vojskem. Důkazem spolupodílení na vládnutí budiž pražský biskup Jan IV. z Dražic, který se za nepřítomnosti panovníka stal

⁹² Text účetního zápisu v RBM III, 96–97 č. 236.

⁹³ BOBKOVÁ 1994, 49. SPĚVÁČEK 1994, 219.

královským hejtmanem a byla mu tak svěřena správa Českého království. Jan IV. z Dražic již od roku 1312 působil jako neutrální osoba nestranní šlechtě, ani panovníkovi a tak se Janovi jevil jako vhodný kandidát na správcovství.⁹⁴

Vojsko v čele s předními představiteli šlechty vytáhlo z Prahy 21.května 1315 a postupovalo na Moravu.⁹⁵ Při obléhání hradu Holíč se v boji vyznamenal Jindřich z Lipé, když dle Petra Žitavského sám obrátil chod bitvy „*Ale tehdy vzal na sebe ducha udatnosti Jindřich z lipé, muž velmi rázný, který jako druhý Juda Makabejský dodal svým spolubojovníkům zmužilého ducha a slovy i ranami mužně obrátil do boje ty, kteří utíkali.*“⁹⁶ Matouš Čák byl nakonec pod tlakem vojska českého krále a pánů donucen vyřešit konflikt smírnou cestou.

V bojích se osvědčil především pak v očích Jana Lucemburského bystrý a sebevědomý Jindřich z Lipé, který se o to bezpochyby sám vědomě pokoušel, a tak se po návratu jeho přítel, který kdysi odrazil útok Fridricha I. Habsburského na Kutnou Horu, Jan z Vartenberka stal královským hejtmanem na Moravě. Samotný Jindřich z Lipé dostal úřad královského podkomořího a spolu s hodností nejvyššího maršálka Českého království tak třímal v rukou značnou moc ovlivňovat rozhodnutí panovníka, a tak také činil.⁹⁷

5.2 Vznik opozice a vyhrocení sporu

Po vzrůstu vlivu Jindřicha z Lipé a jeho spojenců se však část šlechty zformovala do opozice a to především panstvo ze západních Čech v čele s Vilémem Zajícem z Valdeka. Situaci do jisté míry vyhrotila i nenávisť královny Elišky ke královně-vdově Elišce Rejčce a jejímu milenci Jindřichu z Lipé.⁹⁸ Král Jan se tak ocitl v nezáviděníhodném postavení, kde byl olupován nejen o značné finanční prostředky, ale ztratil i mocenskou oporu.⁹⁹ Tu se mu podařilo nalézt v odpůrcích Jindřicha z Lipé z tábora nespokojených šlechticů, kteří spolu s králem 26. října 1315 nechali zatknout Jindřicha z Lipé při jeho audienci na Pražském hradě a následně odvézt na hrad Týřov

⁹⁴ HLEDÍKOVÁ 1991, 90 RBM III, 106–107 č. 260.

⁹⁵ FRB IV, 223 Zbraslavská kronika 1976, 291.

⁹⁶ FRB IV, 223 Zbraslavská kronika 1976, 291 „...*vero fortitudinis Heinricus de Lypa vir utique strenuus tunc induit, qui ut alter Judas Machabeus suis commilitonibus virilis animi constaciam tribuit, ac eos, qui fugerant, verbis et verberibus viriliter ad prelium revocavit, sicque cum vexillo regio...*“

⁹⁷ SPĚVÁČEK 1994, 225.

⁹⁸ BOBKOVÁ 2003, 50.

⁹⁹ FRB IV, 228 Zbraslavská kronika 1976, 296.

nad Berouňkou.¹⁰⁰ Šlechta v opozici k Jindřichu z Lipé jistě využila důvěry a potřeby krále Jana ke svému zisku, jak nám líčí Petr Žitavský slovy „...*pod rouškou jakési věrnosti pravili: „Pane králi, Jindřich z Lipé usiluje nastrojiti vám tajné úklady lstivého úskoku, a jestliže jim hodně včas nezabráníte, pozbudete bezpečnosti života a královské důstojnosti.*“¹⁰¹

Vilém Zajíc z Valdeka se tak lstivě stal novým královským podkomořím a postavil se za krále. Po změně postů na královských úřadech ve prospěch přívrženců Jana se zformovala ještě silnější opozice, mezi jejíž členy nechyběl ani Jan z Vartenberka, který si chtěl mermomocí uchránit titul královského podkomořího na Moravě a mnoho dalších mocných šlechticů.

Samotné zatčení Jindřicha z Lipé však nezůstalo bez odpovědi a brzy se členové rodu pána z Lipé spojili proti králi a jeho spojencům. Zmocnili se Českého brodu a snažili se krále odříznout od finančních zdrojů v podobě Kutné Hory. Odboj proti králi rostl každým dnem a tak se Jindřich Lucemburský rozhodl 25. prosince 1315 poslat Elišku k říšskému králi Ludvíkovi IV. Bavorskému s žádostí o pomoc.¹⁰² Jan Lucemburský se sám postavil do čela odporu a brzy začal slavit počáteční úspěchy, jelikož brzy dobyl města Vysoké Mýto, Poličky a Jaroměř, věnná města královny-vdovy Elišky Rejčky. Další úspěch nastal začátkem roku 1316, kdy byl 5. ledna poražen Jan z Vartenberka, který v bitvě zahynul: „...*Jan z Vartenberka, syn Benešův, muž opravdu velké odvahy. statečný a rytíř velmi proslavený, a ten, když útočil na jednu kostelní tvrz u Hradce, zvanou Kostelec, totiž léta Páně 1316 v předvečer Zjevení Páně, zasažen do tváře střelou praku hned tam skonol.*“¹⁰³

Jan Lucemburský si uvědomoval, že velká část jeho podpory nespočívá na oddanosti králi, ale mnohem více na vidině mocenských a finančních zisků. S obavou sledoval vzestup Viléma Zajíce z Valdeka, který se přimkl ke královně Elišce, a který se netajil svými mocenskými ambicemi. Eliška Přemyslovna u římského krále Ludvíka IV. Bavorského nezískala tak potřebnou podporu, jelikož sám Ludvík čelil vzrůstajícímu vlivu Fridricha I. Habsburského, a tak se český král musel spokojit s podporou svého

¹⁰⁰ FRB IV, 229 Zbraslavská kronika 1976, 296–297 BOBKOVÁ 2003, 51 SPĚVÁČEK 1994, 227.

¹⁰¹ FRB IV, 229 Zbraslavská kronika 1976, 296 „*Fraudis dolose vobis domine rex Heinricus de Lypa latentes inferre insidias molitur, quibus si non maturius occurritur, a vobis vite sanitas ac regalis dignitas auferetur.*“

¹⁰² FRB IV, 229 Zbraslavská kronika 1976, 297.

¹⁰³ FRB IV, 229 Zbraslavská kronika 1976, 297 „...*Johannes de Wartenberk, Beneschii filius, existit capitaneus, vir utique magnanimus, strenuus et miles famosissimus, qui dum quandam municionem ecclesie prope Grecz, que Costel dicitur, impugnet, anno scilicet Domini MCCCXVI in vigilia Epiphanie Domini, tactus in facie baliste iaculo, ibidem subito est extinctus.*“

strýce Balduina a Petra z Aspeltu, kteří vyhověli Janově žádosti o pomoc a 26. března 1316 dorazili do Prahy spolu se čtyř set těžkooděnci.¹⁰⁴

5.3 Urovnání a odjezd Jana

Oba věrní známí Jana Lucemburského si uvědomovali, že další vojenská eskalace sporu by mohla vést k oslabení spojení rodu Lucemburků v čele s králem Janem a Wittlesbachů v čele s Ludvíkem IV. Bavorským, které nyní vyvažovalo moc Habsburků. Dle Jiřího Spěváčka „jiné vysvětlení kompromisního přístupu obou říšských kurfiřtů dochované historické prameny nedovolují.“¹⁰⁵ Rozhodli se proto daný spor řešit kompromisem a diplomatickou cestou. Vrcholem těchto snah o smírné řešení je listina z 12. dubna 1316 vydaná králem Janem v Praze.¹⁰⁶

Mluvčím protikrálovské opozice byl určen Jindřich z Lipé, jehož propuštění 17. dubna 1316 bylo podmíněno dosažením kompromisu.¹⁰⁷ Jako rukojmí v případě pokusu o útěk bylo uvězněno sedm příslušníků rodu Ronovců¹⁰⁸ a navíc byly zabráněny hrady straníků Jindřicha.¹⁰⁹ Následující formální smír byl v rozporu s absolutistickými intencemi Elišky Přemyslovny a jejího zdánlivého podporovatele Viléma Zajíce z Valdeka, ale byl jedinou možnou formou řešení ve vypjaté době. Pochmurné události poslední doby alespoň částečně rozjasnila šťastná událost. Roku 1316 se dne 14. května narodil Václav, prvorozený syn krále Jana a královny Elišky, kterého v příštích letech čekalo dětství plné zmaru a sporů: „...při jeho narození nastala radost a plesání všem, kteří milovali štěstí krále a království. Tento chlapec byl dne 30. května, totiž na Boží hod svatodušní, v katedrálním Pražském chrámu za přítomnosti pana Balduina, arcibiskupa trevírského, biskupů Jana Pražského od pana Petra, mohučského arcibiskupa, křtem svěcené vody slavnostně znovuzrozen, při čemž všichni z radosti volali a pozdravovali ho.“¹¹⁰ Po relativním uklidnění situace v českých zemích se Jan

¹⁰⁴ FRB IV, 230 Zbraslavská kronika 1976, 298.

¹⁰⁵ SPĚVÁČEK 1994, 232.

¹⁰⁶ Text v CDM VII, 804–806 č. 193 RBM III, 122–124 č. 305.

¹⁰⁷ Viz FRB IV, 230 Zbraslavská kronika 1976, 298.

¹⁰⁸ Byl mezi nimi syn Jindřicha z Lipé Čeněk z Lipé, Jindřich řečený Berka, Hynáček z Housky, oba bratři Heimannové, Beneš, syn Alberta z Dubé a Jindřich, syn Raimunda z Lichtenburka.

¹⁰⁹ Bílina, Ojvín, Bezděz, Veliš, litice, Lipnice, Landštejn, Krumlov, Vranov. Hrady zemřelého Jana z Vartenberka, Bzenec, Opava a Veveří, případly králi.

¹¹⁰ Viz FRB IV, 230–231 Zbraslavská kronika 1976, 298 „in cuius ortu factum est gaudium et tripudium omnibus, qui regis et regni prospera diligebant. Hic puer tercio kalendas Junii, in die videlicet sancto Pentecostes, in ecclesia cathedrali Pragensi in presencia domini baldewini, archiepiscopi Treurenensis, domini Johannis Pragensis, et domini Hermanni Prisisensis episcoporum per dominum Petrum,

obrátil na dění v říši, jelikož vratké postavení Ludvíka IV. Bavorského neumožňovalo definitivní odstranění domácího odboje. Zástupcem krále v českých zemích byl Janem určen bývalý rádce Jan z Aspeltu, se kterým ještě před svým odjezdem uskutečnil v červnu 1316 cestu na Moravu, aby zde 13. července 1316 provedl investituru nového biskupa¹¹¹ další oporou panovníka se tak stal olomoucký biskup, který byl oddaným stoupencem Petra z Aspeltu a Jana Lucemburského. Významným stabilizačním prvkem bylo také jmenování dalšího Janova stoupence, Voka z Kravař, na pozici královského podkomořího. Jan Lucemburský tak na žádost Ludvíka IV. Bavorského a z důvodů již zmíněných 17. srpna 1316 opustil české království, které se nyní zdálo být klidné.

Maguntinum archiepiscopum, vociferantibus et acclamantibus pre gaudio universis sacri fontis baptismate sollempniter est renatus“

¹¹¹ CDM VI, 74–76 č. 106 RBM III, 133 č. 326.

6. Neochota královny Elišky ke kompromisu

6.1 Růst napětí po odjezdu panovníka

Jan Lucemburský spolu se svým strýcem Balduinem vytáhl na pomoc Ludvíku IV. Bavorskému a již 30. srpna 1316 se setkal s jeho oddíly poblíž Norimberku.¹¹² K úplnému vojenskému střetu zde však nedošlo a tak se Jan rozhodl táhnout do rodného Lucemburska, kde si žalostná situace v zanedbaném panství vyžádala celý rok jeho přítomnosti.

Zhoršení vztahů v Českém království přišlo již po rozhodnutí krále Jana o financování své výpravy a úhradě nákladů spojených s nákladným příchodem arcibiskupů Balduina a Petra z Aspeltu do Prahy. Samotné jmenování Petra z Aspeltu, jako zástupce krále Jana, navíc šlechtě připomnělo nepřekonaný problém cizích rádců, a tak se v českých zemích prohloubila nenávist mezi dvěma nesmiřitelnými tábory. Jedním v čele s Eliškou Přemyslovnou tvrdohlavě stojící za vladařskou tradicí svého otce Václava II. a opírající se o moc šlechtice Viléma Zajíce z Valdeka a druhým táborem vedeným Jindřichem z Lipé a jeho spojenci stejně tvrdě hájící své mocenské a ekonomické zájmy nemajíc ve svých cílech místo pro silnou královskou moc a vliv cizích rádců. Eliška Přemyslovna raději svěřila svého syna Václava do ochrany a péče svého přívržence Viléma Zajíce z Valdeka, a tak byl Václav převezen do bezpečí hradu Křivoklát.

V českém království po odjezdu krále Jana nadále sílilo napětí. Eliška, která se upnula na svého syna Václava, jako pokračovatele přemyslovské dynastie, spatřovala ve Vilémovi Zajíci Valdekovi osobního ochránce. Byla zaslepena svou touhou obnovit pojetí královské moci, které nerespektovalo existenci šlechty a ta se na její autoritě v čele s Vilémem Zajícem je přiživovala. S odstupem se zdá, že se stala jen pouhou loutkou vysoké šlechty, která se snažila využít každé příležitosti jak rozšířit svou moc. Jiří Spěváček trefně Eliščino pojetí moci vyjádřil slovy: *„Šlo tu v podstatě o klasický příklad aplikace v zásadě správných cílů v nevhodnou dobu a nesprávnými prostředky“*¹¹³

¹¹² FRB IV, 231 Zbraslavská kronika 1976, 301.

¹¹³ SPĚVÁČEK 1994, 250.

Petr z Aspeltu v této vypjaté době neviděl východisko pro řešení sporu, a tak se rozhodl ze svého zastupitelského úřadu ve svých šedesáti šesti letech odstoupit.¹¹⁴ Do českých zemí se tento zasloužilý diplomat již nikdy nevrátil a zaměřil své síly raději na správu své mohučské arcidiecéze. Bez opory zkušeného rádce se do čela dění dostala jako správkyně království právě královna Eliška, což podnítilo další růst napětí a obě strany se brzy začaly zajímat o pomoc z ciziny. Pánové z Lipé byli ochotní podpořit svou moc skrze podporu rakouských habsburských vévodů, se kterými začali také jednat.

6.2 Snaha o usmíření a návrat krále

Mnozí si byli vědomi zničujícího sporu, který měl nejhorší důsledky právě na ekonomickou situaci samotného království a především pak na poddané, kteří byli beztak zužováni poslední roky přírodními katastrofami a hladomorem. O těchto bezúspěšných letech píše Petr Žitavský: „Tento rok Páně 1316 obsahuje v sobě tolik morových ran a utrpení, že se ucho vyhýbá je poslouchat a mysl trne.“¹¹⁵

Jedním z těch kdo se snažili o smíření obou stran byl biskup Jan IV. z Dražic, ale Eliška Přemyslovna zůstávala neoblomná.¹¹⁶ Již dávno přestala věřit Vilémovi Zajíci z Valdeka a po nějakou dobu pobývala v Praze, odkud se 20. března 1317 uchýlila na její věnný hrad Loket spolu se dvěma dcerami a malým Václavem.¹¹⁷ V Praze se 24. června 1317 konalo u sv. Klimenta¹¹⁸ bouřlivé setkání předních představitelů znesvářených šlechtických rodů, které mělo za cíl dospět k oboustranně přijatelnému kompromisu.¹¹⁹ Na tomto červencovém sněmu se vzhledem k žalostné situaci v českých zemích šlechta naklonila k smírnému řešení sporů a dokonce samotný Jindřich z Lipé vyjádřil ochotu k jednání. Královna Eliška však nemínila ustoupit ze svých intencí a rázně odmítla jakýkoliv kompromis. Po ztrátě podpory se ocitla bezmocná a poslala tak naléhavou žádost Janovi, aby se vrátil do Čech.¹²⁰

---

¹¹⁴ SPĚVÁČEK 1994, 250–251.

¹¹⁵ Viz FRB IV, 232–233 Zbraslavská kronika 1976, 301–302.

¹¹⁶ Bobková 2003, 53 SPĚVÁČEK 1994, 255.

¹¹⁷ Viz FRB IV, 242 Zbraslavská kronika 1976, 312.

¹¹⁸ Dominikánský klášter sv. Klimenta na Starém Městě blíže mostu (část nynějšího Klementina).

¹¹⁹ Viz FRB IV, 242 Zbraslavská kronika 1976, 312.

¹²⁰ Viz FRB IV, 242 Zbraslavská kronika 1976, 312.

Král Jan v cizině slavil úspěchy na poli diplomatického budování opory pro Ludvíka IV. Bavora, a přesto žádosti doručené 22. Zářím 1317 vyhověl a slíbil, že se vrátí 11. Listopadu 1317.¹²¹ Daného dne opravdu dorazil na hrad Loket a po poradě s Janem IV. z Dražic a Vilémem Zajícem z Valdeka odjel s ozbrojeným doprovodem do Prahy. Po další poradě se šlechtou věrnou králi a královně se Jan Lucemburský rozhodl trýznivou situaci řešit otevřeným bojem a tak spolu se svými spojenci napadl odbojnou šlechtu, zejména pak oddíl Viléma z Landštejna a Petra z Rožmberka.

Koncem roku se 27. prosince 1317 mnoho šlechticů smlouvou namířenou proti Janu Lucemburskému spojilo s Fridrichem I. Habsburským, který stále neváhal propůjčit českou korunu Jindřichu Korutanskému a situace se tak pro krále Jana nadále zhoršovala. Na Moravě se za králova pobytu začala v Čechách šířit klamná pověst, že se král snaží odstranit veškerou Českou šlechtu: „*Hle' říkali, 'šlechtici jsou za králem, aby dostali milost, ale jsou odmítnuti' Takovou řeč vymyslili někteří darmotlachové, mužové ničemní a úskoční, kteří chtěli učiniti krále nenáviděným u veškerého lidu.*“¹²² Na stranu Jindřicha z Lipé se brzy přidal i Vilém Zajíc z Valdeka, který již nemohl využívat důvěřivosti královny ve svůj prospěch a následně se 2. Února 1318 spolu s dalšími odpůrci krále sešel na hradě Zvíkov, aby projednali další postup.¹²³

Situace na Moravě se vyvinula v neprospěch krále a tak byl Jan Lucemburský nucen přistoupit k diplomatickému řešení s Jindřichem z Lipé. Ten si nepřál Janovu likvidaci a byl ochotný se domluvit za podmínky zřeknutí se spojení s Ludvíkem IV. Bavořem. Spojení sil s Fridrichem I. Habsburským by pro krále Jana však znamenalo ztrátu veškeré moci a porušení spojeneckých smluv s Ludvíkem IV. Bavořem, a tak králi nezbývalo než pokračovat v otevřeném boji. Jan Lucemburský se stáhl přes Vysoké Mýto do Prahy, odkud se obrátil na Ludvíka IV. Bavora o pomoc.

Král Jan vyrazil s doprovodem za Ludvíkem IV. a 23. Března 1318 se mu i přes napadení ozbrojenci Viléma Zajíce z Valdeka povedlo dorazit do Chebu.¹²⁴ Porady pokračovaly po přesunu na hrad Loket. Výsledkem byl sněm svolaný Ludvíkem IV. Bavořským do Domažlic, na který se 23. dubna 1318 dostavil král Jan s královnou a předními šlechtici a jehož výsledkem bylo ukončení bojů a narovnání poměrů.¹²⁵

¹²¹ Viz FRB IV, 243 Zbraslavská kronika 1976, 313.

¹²² Viz FRB IV, 245 Zbraslavská kronika 1976, 314 „...*Nobiles ecce, inqunt, regem pro gracia obtinenda secuntur, sed repelluntur. Huiuscemodi sermodem quidam nugigeruli iniqui viri et dolosi confixerunt, qui regem exosum facere toti populo voluerunt.*“

¹²³ Viz FRB IV, 245 Zbraslavská kronika 1976, 314.

¹²⁴ Viz FRB IV, 246 Zbraslavská kronika 1976, 315.

¹²⁵ BOBKOVÁ 2003, 55 SPĚVÁČEK 1994, 261.

Do politického dění ve střední Evropě již od volby dvou císařů a smrti Klimenta V. nezasahoval papež. Volba se zdařila až 7. srpna 1416 v Lyonu, a brzy po svém zvolení začal nově jmenovaný papež Jan XXII. uplatňovat osvědčený centralismus a papežský fiskalismus. Přímou také zasáhl do dění v českých zemích ideologickým zásahem proti Janovi IV. z Dražic, který dal po upálení čtrnácti údajných kacířů sesadit papežské inkvizitory. Na tuto událost reagoval litoměřický probošt Jindřich ze Šumburka¹²⁶, který měl s Janem IV. z Dražic spory, a nechal skrze papeže Jana IV. sesadit. Jan byl nucen opustit české země a vyrazit na celých 11 let do Avignonu, aby tam očistil své jméno. Byla vyslovena domněnka, že odstranění Jan IV. z Dražic bylo iniciováno nejen Jindřichem ze Šumburka, ale i snahou panstva jako celku zbavit se této osoby biskupa jako podporovatele krále.¹²⁷

6.3 Změna vládní koncepce krále Jana

Král se zavázal odvolat z úřednických postů cizince a rovněž byl vyhlášen mír a amnestie pro veškeré šlechtice. Jindřich z Lipé znovu dostal úřad královského podkomořího, Vilém Zajíc z Valdeka pak úřad nejvyššího maršálka a Beneš z Vartenberka se stal nejvyšším číšníkem. Petr z Rožmberka si udržel hodnost nejvyššího komorníka Českého království a Bernard z Cimburka se stal královským komorníkem na Moravě a zároveň královským mečníkem.

Představa o absolutistické vládě panovníka se tak rozpadla a Jan byl nucen spokojit se s vzrůstem významu šlechty na úkor jeho vlastní moci a moci cizích rádců. Česká šlechta našla pevné místo ve správě království, avšak královna Eliška tuto změnu těžce nesla. Vtah královských manželů se koncem roku 1318 čím dál tím více rozpadal ruku v ruce s šířením intrik a pomluv na zdánlivě klidném královském dvoře.¹²⁸ Opozice Jindřicha z Lipé co nejvíce využívala důvěřivost královny ve prospěch svého mocenského vzestupu. Samotná královna si byla vědoma smlouvy Jindřicha z Lipé z 27. prosince 1318, kde spolu s dalšími uznal nárok Fridricha I. Habsburského na český trůn a tak se spolu se svými dětmi rozhodla v lednu roku 1319 odjet na hrad Loket. Následně se začala opět stýkat s Vilémem Zajícem z Valdeka.

---

¹²⁶ také jinak Šonburgu.

¹²⁷ HLEDÍKOVÁ 1991, 97.

¹²⁸ Viz FRB IV, 250-51 Zbraslavská kronika 1976, 319–320.

Král Jan se oprávněně obával případného dosazení svého syna Václava na trůn, a proto začal formovat spolu s Jindřichem z Lipé opozici složenou i z bývalých nepřátel z řad šlechticů.¹²⁹ V polovině února vytáhl král s početným ozbrojeným doprovodem na hrad Loket a předstíraje mír hrad obsadil a královnu Elišku poslal se svými dětmi na Mělník. Dle kroniky Beneše Krabice z Weitmile¹³⁰ na hradě Lokti uvěznil malého Václava: „Podle královy vůle mu byl odevzdán hrad, královna s ostatními dětmi byla odvezena do Mělníka, ale prvorozený Václav, jinak Karel, ve čtvrtém roce svého věku byl tamtéž na Lokti vsazen po dva měsíce do hrozného vězení do sklepa, takže viděl světlo toliko oknem.“ Toto líčení by odpovídalo původním záměrům krále Jana a faktu, že Beneš čerpal z vyprávění samotného Karla IV., který jinak neměl důvodu vystupovat proti svému otci smyšlenostmi, ba naopak.¹³¹ Jan Žitavský, velký obdivovatel Elišky Přemyslovny, zde uvádí situaci odlišně a to bez uvěznění malého Václava.¹³²

Po ztrátě opory u královny se byl Vilém Zajíc z Valdeka nucen vzdát hodnosti nejvyššího maršálka Českého království a tato hodnost následně připadla Jindřichu z Lipé, který se tak stal nejmocnějším mužem v království a nyní navíc s podporou samotného krále Jana Lucemburského. Královský manželský pár se rozešel a král začal žít rozmařilým životem podporovaným okruhem šlechticů, nadále však vyvažoval pitky a prostopášnosti zájmem o politiku. Další snahou o zakrytí a snad i rozptýlení zadluženého království, které procházelo krizí, byla snaha podpořit rytířskou tradici. V královské oboře v Ovenci¹³³ založené Přemyslem Otakarem II. byla postavena rozsáhlá rytířská aréna a na sv. Jana Křtitele se tam dne 24. Června 1319 uskutečnily hry, které však byly fiaskem, protože rytíři z cizích zemí neměli valného zájmu účastnit se her v Českém království, kde jim nebyla zaručena bezpečnost.

Další zadlužování a chamtivost šlechty, které Jan vycházel vstříc konfiskováním majetků měst a klášterů, byla pro mnohé až příliš a brzy se proti Janovi zformoval odpor. Přední měšťané města Prahy roku 1319 podali stížnost na krále Jana nedodržujícího splácení dluhů, tolerujícího násilí, bezpráví a zlodějství a rozhodli se proti králi povstat. Na jejich stranu se připojil Vilém Zajíc z Valdeka cítící příležitost a zapojena byla rovněž i sama královna Eliška Přemyslovna. Dne 7. července 1319

---

¹²⁹ SPĚVÁČEK 1994, 271–276.

¹³⁰ Viz FRB IV, 472. Beneš Krabice z Weitmile Kronika pražského kostela (Kroniky doby Karla IV.) 1987, 188.

¹³¹ Spěváček 1994, 275 Šusta 1926, 283. Jiří Spěváček zde nesouhlasí s postojem Josefa Šusty, že bylo Benešovo vyprávění přehnané a nevěrohodé.

¹³² Viz FRB IV, 250–251 Zbraslavská kronika 1976, 319–320.

¹³³ Bubeneč.

dorazila z Mělníka do Prahy a byla slavnostně přijata městskými konšely v čele s purkmistrem a představiteli pražského patriciátu.¹³⁴

Bohatý německý patriciát by mohl krále Jana a Jindřicha z Lipé ohrozit na moci skrze rod Habsburků, a tak král Jan spolu s pánem z Lipé a opavským vévodou Mikulášem sebrali vojsko a 8. července 1319 vstoupili do Prahy a následně se spěšně zmocnili Pražského hradu a Menšího města pražského.¹³⁵ Ze svého výhodného postavení se král Jan odhodlal k útoku a se třemi sty ozbrojenci úspěšně přebrodil Vltavu na Staré Město pražské. Vilém Zajíc z Valdeka útok odrazil a dal tak Petru Rožmberskému čas, aby dorazil se svými početnými posilami: *„Onoho dne by se král opravdu zmocnil města, kdyby se mu nebyl v městské bráně tak mužně postavil na odpor Vilém Zajíc s hrstkou svých; neboť ještě nepřišel Petr z Rožmberka se svými bojovníky a v městě bylo málo lidu, který by se vyznal v boji. Přitáhl pak pan z Rožmberka druhého dne na pomoc městu se čtyřmi sty statečných bojovníků.“*¹³⁶

Situace se obrátila a Janovi nezbývalo, než opět přistoupit k diplomatické cestě řešení sporu. Měšťanům Starého Města pražského Jan mimo jiné potvrdil starobylé privilegium a zajistil beztrestnost všem účastníkům boje. Již v polovině srpna 1319 se však král Jan rozhodl potrestat Staré město pražské a donutil k opuštění Čech šestičlennou radu, která stála v čele povstání a samotní staroměstští měšťané byli donuceni po dobu několika let odvádět pokutu.¹³⁷

Toto povstání předznamenalo následný pokles významu městského patriciátu a téměř veškerá moc tak spadla pod vysokou šlechtu. Vznik stavovské společnosti byl oddálen a král Jan se stal ještě více závislým na rozhodnutích oligarchické šlechty. Vilém Zajíc z Valdeka ztratil výhledy o politický vzestup, a tak se v srpnu roku 1319 chopil příležitosti v podobě sporu Ludvíka IV. Bavorského a Fridricha I. Habsburského. V říjnu téhož roku však padl při potyčce v táboře Ludvíka IV. a i přes následný růst moci Jindřicha z Lipé, tak uvolnil alespoň částečně ruce Janu Lucemburskému, který se mohl více soustředit na dění ve střední Evropě.

---

¹³⁴ Viz FRB IV, 252–253 Zbraslavská kronika 1976, 322.

¹³⁵ Malá strana.

¹³⁶ Viz FRB IV, 252–253 Zbraslavská kronika 1976, 325.

¹³⁷ Viz FRB IV, 253 Zbraslavská kronika 1976, 325 Sám Vilém Zajíc z Valdeka si vyžádal dvě stě kop pražských grošů.

6.4 Obrat k zahraniční politice a odjezd

Brzy jeho zahraniční politika slavila úspěchy v podobě územních zisků po zesnulém braniborském markraběti Waldemarovi. Budištiny se po zdařilém diplomatickém jednání stalo okrajovým územím českého státu a vojenská výprava podpořená šlechtou, která se uskutečnila v polovině září 1319, pak mocensky zajistila nově získané území. Celá druhá polovina roku 1319 byla pro České království politicky a ekonomicky úspěšná: „*Tento rok byl z milosti našeho Spasitele velmi úrodný na víno a obilí, na mnohých místech se prodávala míra pšenice, která se obecně jmenuje strych, za jeden pražský groš.*“¹³⁸

Po dvou letech se hladem a spory zužované obyvatelstvo dočkalo nevídané úrody a král Jan Lucemburský našel cestu souznění se šlechtou a především pak i s Jindřichem z Lipé.

Po uvolnění poměrů v českém království se panovník začal soustředit na události odehrávající se na západním pomezí říše. Lucemburské panství čelilo vzrůstajícím válečným nájezdům, a tak se král Jan rozhodl z Prahy počátkem roku 1320 vyjet s malou družinou do svého rodného panství. Před odjezdem se celý měsíc prosinec věnoval vydávání listin a řešení nejn nutnějších opatření místního významu. Správa země byla svěřena do rukou schopného Jindřicha z Lipé a jako záruku pravidelného zasílání peněz zanechal Jan v Praze svého bývalého hofmistra Jindřicha z Weilnu.

Janův odchod do Lucemburska nelze chápat jako rozchod s královstvím, ale naopak jako snahu udržet integritu Janem spravovaného území. Odchod a třetí fáze změny vládní koncepce umožnili nyní už v diplomacii protřelému a zkušenému králi reprezentovat a rozšiřovat význam svého panství na poli celoevropského dění, kde mohl své diplomatické schopnosti naplno využít a přinést Českému království více užitku, nežli by kdy mohl při setrvání v dění vnitropolitickém.

---

¹³⁸ Viz FRB IV, 255 Zbraslavská kronika 1976, 326 „*Iste annus ex clemencia salvatoris nostri uberrimus in vino et blado fuit, in pluribus locis mensura siliginis, que strich vulgariter dicitur, pro uno grosso Pragensi denario vendebatur.*“

Závěr

Žalostná situace královského majestátu po chaosu, který nastal důsledkem vymření Přemyslovské dynastie, těžce poznamenala počátky vlády nového českého krále. Ten vyrůstal v zcela odlišném prostředí francouzského dvoru a jeho vnímání vlády za podpory politické linie, soustavy rádců, bylo českému prostředí zcela cizí. Západní království v čele s Francií již v minulém století dospěla ke změně ve státním uspořádání směrem ke stavovskému státu a šlechta v nich našla pevné místo. Absolutistická vláda posledních Přemyslovců však držela šlechtu zkrátka a těžila ze silné autority panovníka, což byla dvousečná zbraň.

Následné bezvládí po vymření dynastie odstranilo přirozeně rozpínavé šlechtě překážku k dalšímu růstu, a tak bylo české království rozerváno mezi moci chtivé pány. Možnosti územních zisků využily i významné rody tehdejší střední Evropy v čele s Habsburky, kteří mimo jiné dostali v zástavu Moravu. České země tak byly odsouzeny k postupnému rozmělnění mocenskými zájmy, a snad by se tak i stalo, kdyby se nezměnila politická konstelace v říši.

Nový rod Lucemburků se pro uzurpované jevil jako ideálním prostředníkem k ustálení situace, nezátíženým náležitostí k záalpským rodům, či přímou příslušností k francouzskému rodu Kapetovců, jež by byl v našem prostředí odsouzen k tlaku a nenávisti ze všech stran. Nebyly to jen kláštery, které využily této příležitosti, ale rovněž i šlechta hledající ochranu před cizinci a kýmkoliv, kdo omezoval jejich rodové zájmy.

Zásluhy za dosazení Lucemburků na český trůn však nelze zcela přisuzovat právě uzurpovaným opatům cisterciáckých klášterů a šlechtě, i přes to však hráli významnou roli v uspíšení tohoto procesu a výběru právě mladého krále Jana, který byl pro českou šlechtu pro svůj věk a nezkušenost vhodným kandidátem.

Stejně tak Janovi nelze přisuzovat veškeré zásluhy na diplomatických jednáních prvních let jeho vlády. Významnou roli totiž měli jeho rádcí v čele s Petrem z Aspeltu a Bertholdem z Hennebergu, kteří byli pečlivě vybráni jeho otcem Jindřichem VII.

První dva koncepty panovnické vlády pokračovaly v intencích Přemyslovské dynastie a za pomoci zkušených cizích rádců se úplné řešení této bezvýchodné situace oddalovalo, což mělo za důsledek neustálý svár. Tohoto sporu nezřídky kdy využívaly obě strany zneprátelené šlechty, které se snažily obohatit na úkor toho, kdo byl právě u moci.

Významná změna nastala pro mladého panovníka po smrti otce roku 1313, kdy tak Jan Lucemburský ztratil oporu u římského panovníka. Následná volba je velmi významná především proto, že výsledkem je spojení a značné zisky, které za cenu dvojvládní z českých zemí učinily autonomní útvar ve středu Evropy, jehož existence byla v příštích letech propojena a svázána přímo s významem rodu Lucemburského a nově rovněž s existencí římského krále Ludvíka IV. Bavorského.

Poslední silná odstředivá tendence vyvěrala ze stále mocensky nestabilní vnitropolitické situace, a tak byla nakonec z nedostatku jiných možností učiněna dohoda ochraňující provázaný svazek proti-habsburské koalici. Ludvík IV. Bavorský se stal tím, kdo po uklidnění situace na evropském dění byl schopen, a co víc i nucen, v zájmu zachování své moci vyřešit svár v českém království kompromisem mezi panovníkem a šlechtou, a to za cenu ztráty významu měst a klášterů.

Vzdávám se tedy černobílého hodnocení, ale i přes to si troufám říci, že Jan Lucemburský byl panovníkem vcelku schopným, nikoliv však dobrým či špatným. Takový soud je pokaždé založen na nedostatku pramenů, či na jejich zaujatosti a tudíž vychází z volby hlediska, ze kterého panovníka hodnotíme. Zbraslavská kronika posuzuje krále Jana ve vztahu ke klášterům a tradici přemyslovské, zosobněné Eliškou Přemyslovnou, tudíž Petr Žitavský často, především pak po rozchodu s Eliškou, hovoří o panovníku špatném. Stejně tak se liší pohled tehdejší šlechty, Habsburků, či Francie ať už v pramenech, nebo vyplývající z jejich počínání. Často se tak může stát, že je jsou stejné vlastnosti vychvalovány a zároveň nenáviděny dle aktuální potřeby.

Jediná možnost jak tohoto panovníka objektivně zhodnotit spočívá v nadhledu nad období jeho působení, ale to zároveň nevratně vede k odcizení a z panovníka dobrého či špatného se tak stává jen panovník v celku schopný, či naopak neschopný vytěžit z dané situace co nejvíc, ať už pro svůj rod, či pro panovnický majetát jako takový.

České země se staly pro Jana Lucemburského základem a oporou pro budování svého mocenského postavení, a byť vždy nemusel mít přímo láskyplný vztah k vnitropolitické situaci, tak nikdy na české království neopomněl a hájil je tam, kde to uměl nejlépe – na poli mezinárodním. První desetiletí vlády tak bylo procesem sputání aspirací Jana a Českého království do jednoho proudu.

Bez nástupu Lucemburků, jmenovitě Jana Lucemburského, na český trůn by význam království patrně minimálně poklesl a další významné epochy, ve stínu kterých

se často Janova vláda dnes ocitá, v podobě vlády jeho syna Karla IV. by tak neměly valnou možnost vzniku.

Jana Lucemburského tak vnímám jako schopného diplomata, který s přispěním a podporou ostatních, kterým nelze upřít část zásluh, ať už rádců Jindřicha VII., ale i rozporuplné šlechty, dokázal upevnit význam českého státu, jež se na počátku 14. století nacházel v ubohém stavu. Byť byl rovněž hrabětem Lucemburským, na což nikdy nezapomněl, tak se stal nezpochybnitelně i významným panovníkem českým, dnes často neprávem opomíjeným.

Seznam použitých zkratek

FRB	Fontes rerum Bohemicarum
RBM	Regesta diplomatica nec non epistolaria regni Bohemiae et Moraviae
CDM	Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae
MGH	Monumenta Germanie Historica

Seznam literatury

Prameny:

- BLÁHOVÁ 1987 — Marie BLÁHOVÁ (ed.): Kroniky doby Karla IV. Praha 1987
- CDM VI — Josef CHYTIL (ed.): *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae VI*. Brno 1854.
- CDM VII/1 — Josef CHYTIL (ed.): *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae VI*. Brno 1854.
- DAŇHELKA / HÁDEK / HAVRÁNEK / KVÍTKOVÁ — Jiří DAŇHELKA / Karel HÁDEK / Bohuslav HAVRÁNEK / Naděžda KVÍTKOVÁ: Staročeská kronika tak řečeného Dalimila (2). Praha 1988
- FIALA 1975a — Zdeněk FIALA (ed.) / překlad František HEŘMANSKÝ: *Chronicon Aulae Regiae*. Zbraslavská kronika. Praha 1975
- FRB IV — Josef EMLER (ed.): *Chronicon Aulae regiae*. (=Fontes rerum Bohemicarum, Tom IV). Praha 1884
- FRB IV — Josef EMLER (ed.): *Kronika Beneše z Weitmile* (=Fontes rerum Bohemicarum, Tom IV). Praha 1884
- MGH IV/1 — Jakob SCHWALM (ed.): *Monumenta Germaniae historica IV*. Lipsko 1906
- FRB IV — Josef EMLER (ed.): *Kronika Františka Pražského* (=Fontes rerum Bohemicarum, Tom IV). Praha 1884
- RBM II — Josef EMLER (edd.): *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae II*. Praha 1882
- RBM III — Josef EMLER (ed.): *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae III*. Praha 1890

Literatura:

BOBKOVÁ 2003 — Lenka BOBKOVÁ: Velké dějiny zemí koruny české, svazek IV.a 1310-1402. Praha 2003

BOBKOVÁ / BARTLOVÁ 2003 — Lenka BOBKOVÁ / Milena BARTLOVÁ: Velké dějiny zemí koruny české, svazek IV.b 1310-1402. Praha 2003

BOBKOVÁ 2003 — Lenka BOBKOVÁ: Jan Lucemburský. In: Marie RYANTOVÁ, Petr VOREL (ed.): Čeští králové. Praha 2008

ČECHURA 1999 — Jaroslav ČECHURA: České země v letech 1310-1378, Lucemburkové na českém trůně I. Praha 1999

DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ 2006 — Dana DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, (edd.): Dvory a rezidence ve středověku. Praha 2006

DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ 2006 — Dana DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, (edd.): Dvory a rezidence ve středověku. Praha 2006

FANTYSOVÁ-MATĚJKOVÁ — FANTYSOVÁ-MATĚJKOVÁ Jana : Lucemburkové a turnaje. In: Dvory a rezidence ve středověku. 2. Skladba a kultura dvorské společnosti. Praha 2008

FIALA 1968 — Zdeněk FIALA: Předhusitské Čechy 1310-1419. Český stát pod vládou Lucemburků 1310-1419. Praha 1968

HALADA 1992 — Jan HALADA: Lexikon české šlechty (erby, fakta, osobnosti, sídla a zajímavosti). Praha 1992

HLEDÍKOVÁ 1992 — Zdeňka HLEDÍKOVÁ: Biskup Jan IV. z Dražic (1301-1343). Praha 1992

MACHAUT 1977 — Guillaume MACHAUT: Mé srdce pokorné. Praha 1977

RAZIM 2009 — Jakub RAZIM: Jindřich Korutanský – Rex Tyrannus. Realita a fikce na stránkách Zbraslavské kroniky, in: Drugie polsko-czeskie forum młodych mediewistów. Mediewista wobec źródła–teoria i praktyka, Józef Dobosz–Jakub Kujawiński–Marzena Matla-Kozłowska (edd.), Poznań 2009, s. 163–172.

RAZIM 2011 — Jakub RAZIM: Postava Jindřicha Korutanského v dobovém veřejném mínění a na stránkách dvorské literatury. in: Mediaevalia Historica Bohemica 14/2 Praha 2011, s. 61–89.

SPĚVÁČEK 1994 — Jiří SPĚVÁČEK: Jan Lucemburský a jeho doba (1296 - 1346). K prvnímu vstupu českých zemí do svazku se západní Evropou. Praha 1994

SPĚVÁČEK 1994 — Jiří SPĚVÁČEK: Král diplomat. Jan Lucemburský 1296-1346. Praha 1982.

ŠUSTA 1935 — Josef ŠUSTA: České dějiny dílu II. část 1. Soumrak přemyslovců a jejich dědictví. Praha 1935

ŠUSTA 1939 — Josef ŠUSTA: České dějiny dílu II. část 2, Král cizinec. Praha 1939

ŽEMLIČKA 1986 — Josef ŽEMLIČKA: Století posledních Přemyslovců. Praha 1986

